

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTUSU

Grafik Tasarımı Ana Sanat Dalı Programı

İŞİTME ENGELLİ BİREYLERDE

GÖRSEL ALGI

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: Fisun TÜRKÖZ SARP

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Güler ERTAN

İstanbul

2013

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi/doktora tezi/dönem projesi olarak sunduğum “ İşitme Engelli Bireylerde Görsel Algı ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Fisun TÜRKÖZ SARP

ONAY

Tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım :

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun .....yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Fisun TÜRKÖZ SARP

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

24/01/2014

Enstitümüz *Grafik Tasarımı* Anasanat dalı yüksek lisans öğrencilerinden **115110145** numaralı **Fusun Türköz Sarp**'ın "İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**İŞİTME ENGELLİ BİREYLERDE GÖRSEL ALGI**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 07.01.2014 tarih ve 2014/01 sayılı toplantısında seçilen ve Sefaköy Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin 48. maddesi gereğince (60.) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

PROF.GÜLER ERTAN

ÜYE

YRD.DOÇ.DR. AHMET SÜREYYA KOÇTÜRK

ÜYE

PROF.DR.SELAHATTİN GANİZ

ÖZET

İŞİTME ENGELLİ BİREYLERDE GÖRSEL ALGI

Fisun TÜRKÖZ SARP

Yüksek Lisans Tezi Grafik Ana Sanat Dalı

Danışman: Prof. Güler ERTAN

Ocak, 2014 – 72 sayfa

İnsanoğlu dünyaya gözlerini açtığından itibaren, öğrenmek ve uyum sağlamak için duyuları yardımıyla çevresiyle etkileşimde bulunarak algısal süreçlerde bulunur.” Algılama, duyumusal bir bilgilenme olarak tanımlanırsa, beş duyu organı aracılığı ile duyma, tatma, görme, koklama, dokunma duyuları ve hissetme duygusu yardımı ile dış dünyadan bilgi edinilmesidir.” (İnceoğlu, 2000, S.44). Hiç kuşkusuz Dünyayı algılama tüm duyuların etkileşimi ile gerçekleşir. Ancak görsel algılama diğer algılar içinde en etkili ve en güçlü olanıdır.

Doğadaki sese dayalı iletileri alamayan işitme engellilerin, bu alandaki eksikliklerini giderme sorumluluğunu yüklenen en önemli duyu organının göz olduğuna karşı çıkmak güçtür. Çünkü,“ görme konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir.” (Berger,1986)

Bu tez çalışmasında duyu ve algı gelişimine ilişkin bilgiler verilerek, görsel algı kavramının öğrenmemiz üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Ayrıca işitme engeli tüm yönleriyle araştırılarak tarihsel süreç içinde günümüze kadar olan gelişimi ve işitme engellilerin eğitimi ele alınmıştır.

Görsel Sanatlar eğitiminin işitme engelliler üzerindeki olumlu etkileri ve görme duyusuna hitap etmesi açısından, bu eğitimin işitme engellilere olan faydaları araştırılmıştır. Araştırma, İstanbul’da bulunan İşitme engelliler okullarına ve özel eğitim kurumlarına gidilerek Görsel Sanatlar ve İşitme engelliler öğretmenleriyle görüşmeler şeklinde ve gözlem yapılarak yürütülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Görsel algı, işitme engelliler, görsel sanatlar eğitimi, işitme engellilerin iletişimi.

ABSTRACT

VISUAL PERCEPTION OF HEARING-IMPAIRED INDIVIDUALS

Fisun TÜRKÖZ SARP

Master's Thesis, Department of Graphic Design

Supervisor : Prof. Dr. Güler ERTAN

January, 2014 - 72 pages

Human who opening eyes to the world beings learn and to adapt him from interacting with the environment with the help of the senses found in the perceptual process. "Detection, if defined as a sensory informed, through the five senses hearing, taste, sight, smell, sense of touch and feel, with the help of information from the outside world is available." (İnceoğlu, 2000, S.44) No doubt the world is accomplished by sensing the interaction of all the senses. However, visual perception in other senses is the most effective and powerful.

Based on the sounds of nature can not receive messages for the hearing impaired, correct the deficiencies in this area of responsibility is in the eye of the most important sensory organs that installed it is difficult to oppose. Because, " to see have coming before to speak. Children learn to recognize its surroundings look before they learn to speak." (Berger,1986)

In this thesis, giving information on the evolution of sensory perception, visual perception has been studied for its effects on our learning of the concept. Futher more investigating all aspects of hearing impairment in the historical process of development until today, and the education of the hearing impaired is discussed.

Visual Arts, the positive impact of education on hearing and vision to address in terms of the benefits of this training have been investigated for the hearing impaired. Research, located in Istanbul and special education schools for the hearing impaired and hearing impaired by visiting the Visual Arts in the form of interviews with teachers, and observation has been done.

Key Words: Visual perception, hearing impaired, visual- arts education, communication for the hearing impaired.

ÖNSÖZ

Türkiye’de öğrenim çağında yaklaşık 135.000 işitme engelli öğrenci bulunmaktadır. Bunlar uzak çevreleriyle iletişim özürleri nedeniyle duygu ve düşüncelerini dile getirememekte ve sıkıntılı anlar yaşayabilmektedir. 21. yüzyıl Türkiye’sinde yaşıyor olmamıza rağmen işitme engellilerin toplum içinde hak ettikleri yerlerde olmadıkları açıkça görebiliriz. Bu tip engel grubunda zihinsel açıdan bir sorun olmamasına rağmen, eğitimleri normal gelişim gösteren çocuklardan farklıdır. İşitme engelli bireylerin beyindeki öğrenme alanları işitme-konuşma yerine görsel algıya dayalı olarak gelişmekte ve bu yöntemle yeterli eğitim alamadıkları için de yetersiz olmaktadır. Halbuki işitme engellilere uygun eğitim ortamları sağlandığında ve görsel algılarına hitap edecek bir eğitim aldıklarında hayatta başarı elde edebilecek bir engel grubudur.

Güzel Sanatlar Eğitimi bölümünden mezun işitme engelli bir Görsel Sanatlar/ Resim öğretmeni olarak bu tezdeki araştırmaların hem kendi akademik bilgi birikimimi zenginleştirmek adına hem de işitme engellilerle ilgili ileride yapılacak araştırmalara ışık tutması dileğiyle yazdım.

Tez konusu seçiminden ve tez çalışmalarımın tüm aşamalarında yol gösterip fikir veren değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Güler ERTAN’a ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgileriyle ufkumu genişleten diğer Arel Üniversitesi hocalarıma teşekkürü borç bilirim. Beni yetiştiren ve bugünlere gelmemi sağlayan annem ve babam Gülşen ve İsmail TÜRKÖZ’e, ihtiyacım olduğunda desteğini esirgemeyen kardeşim Nazan TÜRKÖZ BAYRAM’a ve yüksek lisans yapmam için beni cesaretlendiren ve bu süreçte, maddi ve manevi desteğiyle her zaman yanımda olan eşim Fırat SARP ‘a şükranlarımı sunar sonsuz teşekkür ederim.

İstanbul, 2014

Fisun TÜRKÖZ SARP

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ.....	III
KISALTMALAR.....	VIII
ŞEKİL LİSTESİ.....	IX
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	X

1.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti.....	1
1.2. Çalışmanın Amacı.....	1
1.3. Araştırmanın Metodolojisi.....	2
1.4. Ünitelerin Planı.....	2
1.5. Tanımlar.....	2

2.BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Duyum ve Algı.....	5
2.2. Algılamayı Etkileyen Faktörler.....	6
2.2.1. Ön Öğrenmeler ve Algılama.....	6
2.2.2. Beklentiler ve Algılama.....	6
2.3. Algının Özellikleri.....	6
2.3.1. Algıda Seçicilik.....	7
2.3.2. Algıda Değişmezlik.....	7
2.3.3. Algıda Organizasyon.....	8
2.3.4. Mekan ve Zaman Algısı.....	9

2.3.5. Algı Alanı, Algı Dayanağı, Derinlik Algısı, Algıda Bütünlük....	9
2.4 Duyu ve Algı Gelişimine İlişkin Kuramlar.....	10
2.4.1.Çevre-Öğrenme Kuramı.....	11
2.4.2.Etolojik Kuram.....	12
2.4.3. Bilişsel Kuram.....	12
2.5. Görsel Algı.....	15
2.5.1 Görsel Algının Tanımı.....	15
2.5.2 İşitme Engelli Bireylerde Görsel Algı.....	18

3.BÖLÜM

3.1 Çocuk Resmi.....	22
3.1.1 Çocukta Çizgi Gelişim Aşamaları.....	22

4.BÖLÜM

4.1.İşitme Engellilerin Tarihçesi.....	28
4.2.İşitme Kaybının Tanımı.....	30
4.3.İşitme Kaybının Derecesine Göre Sınıflandırılması.....	32
4.4.İşitme Kaybının Yerine Göre Sınıflandırılması.....	34
4.5. İşitme Kaybı Nedenleri.....	35
4.6. Erken Tanı ve Cihaz Kullanımın Önemi.....	36
4.7.İşitme Cihazları ve Yardımcı Araçlar.....	37
4.8 İşitme Engellilerin Eğitimi.....	39
4.9. Sanat Eğitimi ve İşitme Engelli Çocuk.....	43
4.10. Türkiye’de ve Dünya’da İşitme Engelliler Okullarına İlişkin Veriler.....	47

5.BÖLÜM

SONUÇ

5.1. Özet.....	52
5.2. Çalışmanın Literatüre Katkısı.....	67
5.3. Araştırma Kısıtları.....	67
5.4. Geleceğe Yönelik Çalışma Alanları.....	67
5.5. KAYNAKÇA.....	68
5.6. ÖZGEÇMİŞ.....	72

KISALTIMA LİSTESİ

Db : Desibel

Hz : Hertz

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

ŞEKİL ve TABLO LİSTESİ

Şekil 1: Görsel algıya temel olan görsel dikkat fonksiyonları.....	17
Şekil 2: Parmak Alfabeti.....	42
Tablo 1: İşitme Kaybı ve İletişime etkisi (Tüfekçioğlu, 2003: 9).....	33

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Resim 1: Fatma Ş. İsimli öğrenci tarafından yapılan ‘Çevre’ konulu resim çalışması.....	54
Resim 2: Umutcan Ö. Yaş, 10.....	55
Resim 3: Sena P. , Yaş; 11.....	56
Resim 4: Batuhn Ç., Yaş, 11.....	57
Resim 5: Elif T. Yaş 10.....	58
Resim 6: Ayşe Sude Ö.Yaş;10.....	59
Resim 7: Yasin C. Yaş; 9.....	60
Resim 8: Sadık O. Yaş 10.....	61
Resim 9: Elif T., Yaş; 10.....	62
Resim 10: Bahar D. Yaş: 9.....	63
Resim 11: Görsel Sanatlar dersliğinde çocuklar çalışırken.....	64
Resim 12: Çocuklar sınıf ortamında çalışırken.....	64
Resim 13: Uygulama sırasında bir kız öğrenci.....	65
Resim 14: Çocuklar sınıf ortamında çalışırken.....	65

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti

Yaşam boyu öğrenme, görsel uyarıcılarla dolu bir dünyada devam etmektedir. Görsel algı bireylerin zihinsel gelişimleri hakkında önemli ipuçları verebilmekte ve sosyal dünya hakkında bilgi edinmenin önemli yollarını oluşturabilmektedir. Bazı araştırmacılara göre, öğrenmenin yüzde 80'inin görme ile gerçekleştiğini ortaya koymuşlardır. Hatta Getman, görmeyi zeka ile eşdeğer saymaktadır. "Görme ve zeka çok yakından ilişkilidir. Çocuk neyi görür ve anlarsa, onu bilebilir; bu onun kültürel zekasını belirler." (Getman,1962:20)

Duyusal alanların herhangi birinde eksiklik olan bireylerin diğer bir duyusunun bu eksikliği kapatılmak için daha fazla gelişebileceği yönünde ortaya atılmış birçok çalışma vardır. Son yıllarda yapılmış olan çalışmalarda ise duyuların herhangi birinde olan eksikliğin diğer duyu organları ile bütünlüğünü bozacağından bireyi olumsuz yönde etkileyebileceğine dair araştırmalar da yapılmıştır. Literatürde işitme engellilerin görsel algıları üzerinde derlenmiş sınırlı sayıda araştırma yapılmıştır. Buradan hareketle işitme engelli bireylerin görsel algılarının ne düzeyde olduğu, işitme engelli bireylerin eğitiminde görsel algı becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklerin önemi ve bu alanda yapılmış olan çok az sayıda araştırmanın olması problemin temelini oluşturur.

1.2. Çalışmanın Amacı

Görsel algısı gelişmiş veya geride kalmış işitme engelli bireylerin özel eğitim programlarında, her alanda kullanabilecekleri ve görsel becerilerini geliştirebilecekleri etkinliklere yer verilmelidir. Görsel sanatlar eğitiminin sözsüz dili oluşturması ve bu yolla anlatımın kolaylaştırması açısından işitme engelli çocukların görsel algılarını, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini destekleyen bir yol olabilir. İşitme noksanlığından dolayı sözlü iletişim kurmakta zorluk çeken

öğrencilerin görsel sanatlar yoluyla hem kendilerini özgürce ifade edebilmeleri hem de görme duyularına hitap eden etkinliklerde bulunabilmeleri açısından önemlidir. Ayrıca onların bulunduğu çizgisel gelişim dönemleri de bize görsel algıları konusunda önemli ipuçları verebilir.

Bu araştırmada ki amaç daha önce yapılmış araştırmaların ışığında, işitme engelli bireylerin görme algılarının ne düzeyde olduğunu ve resimsel gelişimleri hakkında bilgi vermektir.

1.3. Araştırma Metodolojisi

Konunun tespit edilmesinden sonra konuyla ilgili kaynak dökümanlar toplandı. Önemli bilgiler derlendikten sonra İstanbul ili içerisindeki özel eğitim merkezleri ve İşitme engelliler okullarında görev yapan görsel sanatlar, rehberlik ve sınıf öğretmenleriyle görüşülerek bilgi ve görüşlerine başvuruldu. Ayrıca işitme engelliler öğrencileri görsel sanatlar dersinde gözlemlendi. Böylelikle edinilen bilgiler kayda geçirildi.

1.4. Ünitelerin Planı

Birinci bölümde tezin ana konusu ve amacı tasvir edilirken ikinci bölümden itibaren kavramsal çerçeve içerisinde duyu ve algı gelişimi, görsel algı gibi konular işlendi. Üçüncü bölümde ise bir engel grubu açısından işitme engellileri, tarihçesini ve eğitimleriyle ilgili konulara değinildi. İşitme engellilerin yapmış oldukları resimlerden örnek gösterilerek onların resimsel gelişimler hakkında bilgi verildi. Sonuç bölümünde ise genel olarak tezin özeti yazılarak görsel sanatlar dersinin işitme engelli çocuklara faydalarından bahsedildi. Bunu yaparken işitme engelliler okullarına yapılan ziyaret sonucu gözlemleyerek elde edinilen bilgiler paylaşıldı. Konuyla ilgili öneriler verilerek tez sonuçlandı.

1.5. Tanımlar

Algı: Psikoloji ve bilişsel bilimlerde duyuusal bilginin alınması, yorumlanması, seçilmesi ve düzenlenmesi anlamına gelir.

Algılama: Algılama, duyu organlarını uyaran nesnelere, niteliklerin veya olayların farkında olunmasıdır.

Duyum: Uyarıcıların duyu organları tarafından alınıp beyne iletilmesidir.

Görsel Algı: Görsel algı görme duyumuzla edindiğimiz verilerin beynimiz tarafından algılanmasıdır.

Motor beceriler: ‘Motor’ kelimesi genel olarak hareketi ifade eder. Dünyaya gelen çocuk kas gelişimine bağlı olarak bazı hareketleri aşamalı olarak yapmayı öğrenir. Örneğin, emekleme, koşma, makasla kesme, kalemle yazma gibi... Bunlara motor beceriler diyoruz. Bir başka deyişle; “**Motor beceri**, belirli bir işi gerçekleştirmek için uyumlu motor hareketi sağlayan davranışları öğrenme sıklığıdır.” (www.wikipedia.org)

Psikomotor gelişim: Psikomotor gelişim, yaşam boyu devam eden ‘motor’ becerilerde ortaya çıkan davranışların kontrol altına alınması sürecidir. Söz konusu olan davranışlar; duyu organları, zihin ve kasların birlikte çalışması ile ortaya çıkar. Bir anlamda bu davranışların kontrol altına alınmasını sağlayan süreç, ‘psikomotor gelişim’i ifade eder. (MEGEP, psikomotor gelişim modülü, s.3,Ankara,2007) Büyük kas motor gelişimi (bedeni kullanma) ve küçük kas motor gelişimi (el ve ayakları kullanmayı gerektiren beceriler) olmak üzere ikiye ayrılır. Örneğin; emekleme, dengede durma gibi beceriler büyük kas motor gelişimini kapsarken, makasla kesmek, yapıştırmak, resim çizmek gibi daha ince işler küçük kas motor gelişimine örnektir.

Görsel-motor koordinasyon: Görsel uyarıların alma, zihin ve beden koordinasyonu içerisinde uygun motor cevapları oluşturma olarak tanımlanmaktadır. Birçok insan tarafından ise görsel-motor koordinasyon, el-göz koordinasyonu olarak bilinmektedir. Resim yapmak, yazı yazmak ve çizmek için gerekli olan beceri, el-göz koordinasyonudur.(Türk Eğitim Bilimleri Dergisi s.5,2011)

İşitme engeli: Çok hafif dereceden çok ileri dereceye kadar farklılık gösterebilen işitme yetersizliği durumudur.

İşitme kaybı: İşitme testi sonucunda bireyin aldığı sonucunda belli bir bireyin aldığı sonuçların kabul edilen normal işitme değerinden belirli derecede fark olması durumudur.

İşitme engelli: İşitme duyarlılığının kişinin gelişim, uyum özellikle iletişimdeki görevleri yeterince yerine getiremeyeceğinden ortaya çıkan işitme özürlüden dolayı özel eğitim gerektiren kişilerdir.

Özel eğitim: Normalden farklı özellik veya yetenekleri nedeniyle normal eğitim programlarından kapasitesi ölçüsünde yararlanamayan, bu yönüyle normal eğitim programlarında bazı özel hizmetlere gereksinim duyan çocuklar için hazırlanan uygun eğitim ortamlarıdır.

Görsel sanatlar: Desen, resim baskı, heykel, grafik gibi iletişim ve tasarım sanatlarını içeren bir sınıftır.

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Duyum ve Algı:

Türk Dil Kurumu'nun Sözlüğünde algı; Bir şeye dikkati yöneltmek o şeyin bilincine varma, idrak olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan yola çıkarak, kişinin dış dünyadan gelen duyuları, beş duyu organı yoluyla sinir sistemine ileterek zihinde bir takım işlemler sonucu bilgileri idrak etmesi olayına algı diyoruz.

Algı kelimesi duyum ile çokça karıştırılmaktadır. Duyum çevreden gelen herhangi bir uyarıcının duyu organları tarafından algılanıp beyne iletilmesidir. Algı ise, içten veya dıştan gelen uyarıcıların duyular yoluyla anlamlı hale getirilmesine denir. Örneğin; bir tat almak duyum iken ne olduğunu anlamak algıdır. Bir ses duymak duyum iken, ne sesi olduğunu kavramak da algıdır. Bu örneklerden çıkarılabilecek anlam, duyumun basit fizyolojik bir olay, algının ise daha karmaşık bir zihinsel süreç olduğudur. Duyumda uyarıcılar tek tek değerlendirilirken algıda bir bütün olarak ele alınır. Duyum herkeste aynı şekilde gerçekleşebilirken, algı kişiden kişiye değişebilmektedir.

Birey doğumundan itibaren yaşamı boyunca duyularını kullanarak çevresinde olup bitenleri anlamak, yorumlamak ve yeni durumlara kendini uyarlamak için algısal süreçlerini ve becerilerini ortaya koymaktadır. Algı olmadan ne öğrenme ne de davranış ortaya çıkabilir.

Algılama; duysal bilginin anlamlandırılması, yorumlanması sürecidir. Bu anlamlandırma, kısmen nesnel gerçeklere, kısmen de bizim hâlihazırda sahip olduğumuz öznel bilgilerimize dayalı olarak yapılmaktadır. Algılama, büyük ölçüde bireyin beklentilerinden etkilenir. Bireye gelen çevresel uyarılar doğrudan algılanmaz. Algılama bireyin zihinsel kuruluşu, geçmiş yaşantıları, ön bilgileri, güdülenmişlik düzeyi ve pek çok başka içsel faktörden etkilenir. Bu durumda işleyen bellekteki bilgi, objektif gerçek değil, algılanan gerçektir (Senemoğlu, 2005, S.292-293).

2.2. Algılamayı Etkileyen Faktörler

Algılamayı etkileyen faktörler temel olarak iki grup altında toplanabilir. Bu temel faktörler;

2.2.1. Ön Öğrenmeler ve Algılama:

Bireyin gelen yeni uyarıcılara verdiği anlamlar, büyük ölçüde geçmişte edindiği yaşantılara dayalıdır. Örneğin; kimya dersinde öğretmenin tahtaya yazdığı bir formülü öğrencinin anlamlandırabilmesi için, elementlerin sembollerini ve her elementin nasıl bir atom yapısına sahip olduğunu daha önceden öğrenmiş olması gerekir. Eğer öğrencinin bu öğrenmeleri yanlış ya da yetersiz ise, sonraki uyarıcıları yanlış algılayabilir.

2.2.2. Beklentiler ve Algılama:

Bir olay ya da objeye verilen anlam yaşantılarla kazanılan beklentiden etkilenir. Örneğin; bir film izlenmeden ya da roman okunmadan onlarla ilgili olumlu eleştiriler, filmin ya da romanın daha olumlu algılanmasını sağlayacaktır (Senemoğlu, 2005, S.293-294).

“Algılama, duyumsal bir bilgilenme olarak tanımlanırsa, beş duyu organı aracılığı ile duyma, tatma, görme, koklama, dokunma duyuları ve hissetme duygusu yardımı ile dış dünyadan bilgi edinilmesidir”(İnceoğlu, 2000, S.44).

2.3. Algının Özellikleri

Algının özelliklerini beş gruba toplayabiliriz. Bunlar;

- Algıda Seçicilik
- Algıda Değişmezlik
- Algıda Organizasyon
- Mekan ve Zaman Algısı
- Algı Alanı, Algı Dayanağı, Derinlik Algısı, Algıda Bütünlük

2.3.1. Algıda Seçicilik :

Organizma, dikkatini etrafındaki uyarıcılardan yalnızca bir tanesine yoğunlaştırıp onunla ilgili özellikleri algılayabilmektedir. Algıda seçicilik dikkat ile kontrol edilir. Dikkat duyu organının tek uyarıcı üzerinde toplanmasıdır. Algıda seçiciliği etkileyen iç ve dış faktörler vardır.

a. Dış Faktörler :

- **Uyarıcının şiddeti ve büyüklüğü:** Bir sepet elma içinden büyük olanın veya rengi en kırmızı olanın dikkat çekmesi şeklinde örnek verilebilir.
- **Tekrar:** Art arda tekrarlanan bir siren sesini diğer seslerden ayırt edebiliriz.
- **Zıtlık:** Kısa boylu kişilerin arasında, boyu uzun olanın algılanması kolay olur.
- **Hareketlilik:** Durgun nesnelere içinden hareketli olan hemen algılanabilir. Örneğin, bir otoparkta seyir halindeki arabanın algılanması gibi.
- **Ani değişiklik:** Babanızın bıyığını kesmesi hemen algılanabilir.
- **Tuhaflık:** Sokakta pijama ile gezen kişi tuhaf olarak karşılanıp hemen dikkatimizi çekebilir.

b. İç Faktörler:

- **İlgi ve İhtiyaçlar:** Acıkan bir kişinin dikkatini yemeklerin üzerine yöneltmesi
- **Kültür:** Almanya’da şalvarlı bir kişi hemen dikkatimizi çeker.
- **Geçmiş Yaşantılar:** Yıllar sonra memleketine dönen bir kişinin okuduğu liseyi algılaması

2.3.2. Algıda Değişmezlik:

Bir kez algılanan nesnelere şekilleri, renkleri, büyüklükleri değiştiği halde, organizma o nesnelere hep aynı biçimde algılar.

- **Biçim Değişmezliği:** Felsefe öğretmenine hangi açıdan bakarsak bakalım hep Felsefe öğretmeni olarak algılarız.
- **Renk Değişmezliği:** Portakalın rengini aydınlıkta da karanlıkta da hep turuncu olarak algılarız.
- **Büyüklik Değişmezliği:** Uzaktaki ve yakındaki telefon direği hep aynı boyda algılanır.

Algıda değişmezliğin gerçekleşebilmesi için o nesnenin daha önceden algılanması gerekir. Algıda değişmezlik olmasaydı, algısal dünyamız karmakarışık olurdu. Algıda değişmezlik algısal dünyamıza istikrar kazandırır.

2.3.3. Algıda Organizasyon:

Uyarıcıların birlikte bir bütün olarak algılanmasıdır. Algının en önemli özelliğidir.

a. Şekil – Zemin Algısı:

Her nesne bir zemin üzerinde yer alarak algılanır. Zemin olmadan şekil olmaz. Bazen bir resimde ki şekil, zemin olarak veya tam tersi zemin, şekil olarak algılanabilir. Bu tür resimler “dönüşümlü algılanabilen şekiller” olarak adlandırılır.

b. Gruplama Algısı:

Uyarıcıların bir takım özelliklerinden dolayı bir arada birlikte algılanmasıdır.

- **Yakınlık İlişkisi:** Birbirine yakın olan nesnelere birlikte bir bütün olarak algılanır. Örneğin bir sıra halinde dizilmiş olan noktalar bizde çizgi etkisini uyandırır.
- **Benzerlik ilişkisi:** Benzer olan uyarıcılar bir arada bir bütün olarak algılanır.
- **Süreklilik İlişkisi:** Sürekliliği olan bir şekilde uyarıcılar bir bütün olarak algılanır.

- **Tamamlama (bütünleme,gestalt) ilişkisi:** Önceden algılanan nesnelere bir takım parçaları eksik verilse de zihin onları tamamlayarak algılar.

2.3.4. Mekan ve Zaman Algısı:

a. Mekan Algısı:

Nesneler hep bir mekan üzerinde algılanır. Nesnelere tanımlarken mekana göre tanımlarız. Örneğin, kalem masanın üzerinde, araba yolun sağında diyerek onların mekandaki yerlerini belirtiriz.

b. Zaman Algısı:

Nesnelerin mekan içerisinde konum değiştirmesi organizmada zaman algısına neden olur. Zaman algısı kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Kimi zaman haddinden uzun algıları, kimi zaman ise çok çabuk geçmiş gibi algılayabiliriz.

2.3.5. Algı Alanı, Algı Dayanağı, Derinlik Algısı, Algıda Bütünlük:

a. Algı Alanı:

Bireyin belli bir anda çevresinde fark ettiği her şeydir. Örneğin; pencereden okulun bahçesine bakan öğretmenin gördüğü öğrenciler, onun o andaki algı alanını oluşturur. Bu algı alanı dar veya geniş olabilir. Deminki örneğe dönecek olursak, öğretmen okul bahçesinde tartışan iki öğrenciye dikkatini yöneltmiş ise algı alanı dar demektir.

b. Algı Dayanağı:

İnsan dış dünyayı olduğu gibi algılamaz. Uyarılar yorumlanırken güzel – çirkin, iyi – kötü, hoş – nahoş gibi değer yargıları doğrultusunda anlamlandırılır. İnsanın algılamalarında etkin olan bu değerler sistemine algı dayanağı denir.

c. Derinlik Algısı:

Nesnelerin üç boyutlu olarak algılanmasına derinlik algısı denir. Bu algıya çevresel etkenler ve gözün yapısal özellikleri neden olmaktadır.

i. Çevresel Etkenler:

- Paralel hatların (tren rayları) uzakta birleşiyormuş gibi görünmesi.
- Yakında olan nesnelerin açık ve net olarak algılanırken, uzaktaki nesneler ayrıntısız ve puslu algılanır.
- Yakındaki nesnelerin normal, uzaktaki nesnelerin küçük boyda algılanması.
- Birbirini kapatan nesnelere tam görünenin daha önde algılanması.

ii. Gözün Yapısal Özellikleri:

İki göze sahip olmak derinlik algısına sebep olur. Çünkü iki gözün aldığı ayrı görüntüler beyinde birleştirilir. Gözler uzaktaki ve yakındaki nesnelere bakarken farklı açılar oluşturur. Bu fark nesnenin uzakta veya yakında olduğunu belirtir.

d. Algıda Bütünlük:

Nesneler tek tek parça halinde değil de bir bütün olarak algılanır. İnsan çevresindeki nesne ve olayları önce bir bütün olarak algılar, sonra ayrıntılar gelir.

2.4. Duyu ve Algı Gelişimine İlişkin Kuramlar

Üzerinde çalışmalar yapılan algı sürecini, bu alanda geliştirilen kuramları inceleyerek anlayabiliriz. Duyu ve algı gelişimine ilişkin başlıca 3 kuramdan söz edilebilir.

- Çevre-Öğrenme Kuramı
- Etolojik Kuram
- Bilişsel Kuram

Bu 3 kuram da, deneyimlerin algı gelişimini etkilediği ve yine aynı şekilde biyolojik yapımızın çevre ile etkileşim şeklimizi yönlendirdiğini öne sürmektedir. Kuramlar arasındaki farklılık, çevre ve biyolojik farklılıkların hangisinin öncelikle vurgulandığına göre belirginleşmektedir.

2.4.1. Çevre-Öğrenme Kuramı

Çevre-Öğrenme kuramcıları algı gelişiminde deneyimlerin rolüne ağırlık verirler. Bu görüşe göre bir çocuk zihninde kurduğu bağlantılarla algı gelişimini yapılandırır. Örneğin; çocuklar bir yüz şekli ile ilk karşılaştıkları zaman zihinlerinde yüzümüzdeki göz-burun-ağız-kaş gibi özellikler arasında bir ilişki kuramazlar. Fakat yüzün tekrar tekrar görünmesi ile çocuk bu elemanlar arasında bağlantı kurar ve bir arada ilişkili bir şekilde algılar. Böylelikle bir yüzü diğerinden ayırabilir. Çocuk deneyimleri sayesinde, gördükleri ile işittikleri arasında ve dokunduğu ile gördüğü arasında bağlantılar kurar. Eğer yüz hakkında bizim doğuştan getirdiğimiz bir örgütlenme biçimi olsaydı, yüzler arasındaki ayırt etmeyi çok daha rahatlıkla yapardık veya değişik sesleri ayırt etmemiz çok kolay olurdu. Merkezi Sinir Sistemi üzerinde yapılan çalışmalar deneyimlerin sinir hücrelerini nasıl etkilediğini göstermektedir. Beynin görme alanındaki sinir hücrelerinin her biri görme ile ilgili bir elemanla uyarılmaktadır. Örneğin, dikey kenarlardan etkilenen hücreler yatay ve diyagonal kenarlardan etkilenmemektedir. Aynı şekilde yatay kenarlara tepki gösteren hücreler dikey kenarlara tepki göstermemektedir. Yine bazı hücrelerde diyagonal çizgilere tepki vermektedirler. Birçok araştırmacı bir hücreye sürekli uyaran gönderildiği zaman hücreler arasındaki ilişkilerin geliştiğini ve hücrelerin zamanla bir bütünlük içinde çalışmaya başladıklarını bildirmektedirler. Bir insan kareyi yatay ve dikey çizgiler olarak değil bir bütün olarak görmeye başlamaktadır. Bu hücreler erken yaşlarda çok duyarlıdır. Yavru kediler gelişimin kritik döneminde yalnızca yatay çizgiler görürlerse ileride de dikey çizgileri görmekte zorluk çekmekte ve bu yüzden dikey çizgilerden oluşan engellere (masanın bacakları gibi) başlarını vurabilmektedirler.

“İnsanlarda yaşamın ilk senesinde pek çok hücre kaybedilmektedir. Araştırmacılar, beynin görme alanındaki hücrelerinin, algılanan görsel uyarıcılara

göre güç kazandığına diğerlerinin de öldüğüne inanmaktadırlar “(Miller ve diğerleri, 1992, S.199). Buradan da anlaşılacağı gibi algılama, duyular aracılığıyla varlığı anlaşılan bir takım nesnelere, belli ilişki sistemleri içerisinde oturtularak anlamlandırılmaları süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamlandırma ise, bireyin küçüklüğünden itibaren, nesnelere duyusal olarak gelen verilerle, verilerin kaynağı olan nesnelere arasında zihinsel ve yaşam deneysel bir ilişki kurması ile gerçekleşir. Böylece algılanan nesne, bireyin dünyası ile ilişkilerin şeması içinde bir yere oturtulmuş demektir. Duyular bize bir şeyin soğuk, acı ya da kırmızı olduğunu iletirler.

2.4.2. Etolojik Kuram

Bu kuramın savunucuları, fiziksel çevrenin özelliklerini inceleyerek duyu yolu ile algı alıcılarımızın nasıl düzenlendiğini araştırmışlardır. Gibson ve Gibson yukarıdaki öğrenme yaklaşımına kontrast oluşturacak bir öğrenme yaklaşımını öne sürmüşlerdir. Gibson ve Gibson algıyı girdilerin birleştirilmesi ve düzenlenmesi şeklinde yorumlamamaktadırlar. Bunun yerine onlar dünyadaki nesnelere doğal olarak bir fiziksel enerji yapısına sahip olduğunu ve bütün olarak algılanabilecek özellikleri içerdiğini öne sürmektedir.

Algılama Gibson ve Gibsona göre çevrenin enerji yapısına zamanla artan bir duyarlılığın gelişimidir ve buna göre gelişim nesnelere hangi özelliklerinin değiştiğini hangilerinin aynı kaldığını ayırt etme yeteneğinin gelişimidir. Genellikle etolojik kuramcılar görme ve dokunma arasında doğal ilişkilerin olduğunu varsayarlar. Gibson ve Gibson'ın kuramını savunan araştırmacılar bebeklerin çok erken yaşlarda çevrenin hangi özelliklerini ayırt ettiklerini incelemişler ve çevre olaylarının ayrı ayrı değil bütün olarak algılandığını öne sürmüşlerdir. Bebekler görme ve işitme ile ilgili olaylara bütün olarak tepki verirler. Küçük bebekler bir insan konuşurken, konuşan kişinin dudak hareketleri ve çıkardıkları ses arasında ortaya çıkan uyumsuzluğu anlayabilmektedirler. Dudak hareket ettiği halde konuşulmuyorsa fark edebilmektedirler. Demek ki çocuk öncelikle bütün olarak algılamakta, sonra ayrıntılara dikkat etmektedir.

2.4.3. Bilişsel Kuram

Bilişsel gelişim kuramcıları algılamada bilginin rolüne ağırlık vermektedirler. Bu kuramın önde gelen savunucularından biri Jerome Bruner'dir. Bruner arkadaşları ile yaptığı bir çalışmada bir nesneye değer vermenin onun algılanmasına nasıl etki edeceğini göstermiştir. Orta ve sosyoekonomik düzeyi düşük çocuklara bir metal para gösterilmiş ve daha sonra çeşitli büyüklükteki daireler arasından gösterilen metal paraya eş değer daireyi seçmeleri istenmiştir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan çocukların seçtiği daire, orta sosyo-ekonomik düzeyde olan çocukların seçtiklerinden daha büyüktür. Bu bize yorumumuzun algıyı nasıl etkilediğini göstermektedir.

Bruner bilişsel süreçlerin, zihnimizdeki kavramların, algıyı etkilediğini belirtmektedir. Piaget'de çocuğun zihin gelişiminin onun algılamasını etkilediğini belirtmektedir. Çocuklar deneyimlerle bir algı bütünlüğüne sahip olurlar. Gördükleri nesne ile dokundukları nesnenin aynı olduğunu kavrayabilmektedirler.

“Piaget'e göre zihinsel süreçlerin algıyı etkilemesi çocukluk dönemine ve hatta daha ileriki dönemlere kadar devam etmektedir.” (Miller ve diğerleri, 1992,S.200-201).

Bilişsel alandaki diğer bir yaklaşım bilginin işlenmesi: Bu yaklaşıma göre duyu yoluyla gelen bilgiler beyindeki süreçlere bağlı olarak bir çok dönüşüme uğramaktadır. Bu kuram, insanı bir bilgisayar gibi duyu bilgisi alıcısı ve işleyicisi olarak görmektedir. Bu modelin girdi, merkezi işlem, çıktı ve geri bildirim olmak üzere 4 önemli ögesi vardır. Bu model, harekete dayalı tepkilerin uygulanması sırasında duyularla alınan bilgiler doğrultusunda hareket edildiğine dikkat çekmekte ve harekete dayalı tepkilerin güçlü algı unsurlarına gereksinim duyduğunu açıklamaktadır.

Girdi: Çevre hakkında çeşitli bilgiler duyular yoluyla beyne aktarılır. “Girdi, bir insanın kendi bedeni hakkındaki bilgiye de dayanır. Örneğin: Elimizi masanın altında açıp kapatırsak görmediğimiz halde bu hareketi hisseder ve biliriz “(Gander ve Gardiner, 2001,S.150). Algı terimi kullanıldığı zaman daha çok görsel

algı düşünülür. Çoğu insanda görmenin bir dereceye kadar baskın bir duyu olduğu bilinir. Ancak, görme tek bilgi edinme kaynağı değildir. İnsan işitme, koku alma, tat alma duyuları ile ağrı, sıcak, soğuk gibi dokunma duyularına da sahiptir .

Merkezi işlem: “Beynin korteks ismindeki bölümünde yapılır. Duyusal bilgiyi yorumlamayı, hangi eylemin yapılacağına karar vermeyi ve uygun hareketi yapmak için kaslara mesaj göndermeyi içerir. Bellek, geçmiş öğrenmenin ve deneyimin kullanılmasına izin vererek katkıda bulunur.” (Gardner ve Gardiner ,2001,S. 151).

Çıktı: Gönderilen mesaja uygun olarak yapılan kas etkinliğidir. Kasların kasılması ya da gevşemesini içerir.

Geri Bildirim: Yapılan hareketin duyular yoluyla tekrar beyne bildirilmesini içerir. Hareket doğru yapıldı mı? Doğru yönde miydi? Yeterince hızlı mıydı? Düzeltmek için değiştirilebilir mi? Beyin bu bilgileri yorumlar ve ne yapacağına karar verir. Kuşkusuz, duyular hareket gelişimi için son derece önemlidirler. Eğer hareket amacına ulaşmazsa ve düzeltme gerekirse biraz farklı sinyaller, farklı kaslara gider ve çıktıda küçük bir değişiklik olur. Bir amaca yönelik hareket gerçekleştirilecek her girişimi bellek kaydeder. Böylece hataların tekrarlanmasına gerek kalmaz ve deneyim gelecekteki bilgi işlemede kullanılabilir. Geri bildirim, beynin ayarlamaya gerek olup olmadığını belirlemesine olanak sağlar. Açıkçası, bir beceriyi uygulama gerçekte geri bildirimden yönlendirildiği bir dizi ayarlama yapmaktır. Bu bir tür "deneme yanılma" sürecidir. Beceri tekrar tekrar uygulandıkça ayarlamalar daha da yetkinleşir, beceri daha da etkili hale gelir. “Beyin uygun hareketi üretmek için hangi kas bileşiminin uyarılacağını bir kez keşfettiğinde ve bellekte yöntemi sağlam şekilde kurduğunda, hareket pürüzsüz bir uygulama ile ortaya konur. Bu uygulama için yoğun bilgi işlem gerekmez. Beyin bu esnada başka bir olgu hakkında düşünmek için serbest kalmıştır” (Gander ve Gardiner , 2001.S. 151-153).

Zihinsel süreçler ile ilgili çalışmalar son yıllarda önem ve hız kazanmıştır. Dikkat, bellek, dil becerileri, problem çözme gibi süreçler üzerinde özel çalışmalar yapılmaktadır. Bu alanlarla ilgili strateji eğitim programları geliştirilmekte ve başarı ile uygulanmaktadır.

2.5. GÖRSEL ALGI

2.5.1. Görsel Algının Tanımı:

Dünyayı algılama tüm duyuların etkileşimi ile gerçekleşir. Ancak görsel algılama diğer algılar içinde en etkili ve en güçlü olanıdır. Görsel algılmalarda birey, görme duyusu ile aldığı bilgiyi anlamak için görsel uyarıcıları anlamlı bir şekilde örgütlemekte, sınıflandırmakta ve genellemektedir. Bütün bunlar görme duyumuz aracılığıyla beyne iletilerek çok hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Görsel algılama sadece iyi görme yeteneği değildir. Görsel uyarının yorumu ile olup beyinde gerçekleşmektedir. Topu görmek duysal bir eylemdir, ancak onun top olduğunun kavranması ve tanınması bir düşünme işlemidir ve bir dizi zihinsel işlemlerin sonucudur.

Görsel algı bireyin gördüğünü kavrama yeteneği olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Bireyin neyi nasıl göreceği ve algılayacağı, hangi görüntüleri algılayıp hangilerini algılayamayacağı, duysal olarak algıladığı görüntülere ne tür anlamlar ve değerler yükleyeceği, büyük ölçüde onun bilgi birikimi ve yaşam deneyim alanıyla ilgilidir. “Görsel algılamanın gerçekleşebilmesi için bireyin psikolojik olarak bakmaya ve görmeye hazır olması gerekir. Burada bireyin, neyi görmek istediği, kendisini kuşatan görüntü karmaşası içinden neyi görmeye gerek duyduğu görsel algılamanın gerçekleşmesi sürecinde önem taşımaktadır” (İnceoğlu, 2004:83,84).”Görsel algının ayırt etme ile de ilgisi bulunmaktadır. Görsel ayırt etme, nesnelere grubu arasından büyüklük, renk, şekil gibi benzerlikleri ve ayrılıkları tanıma” (Mangır ve Çağatay, 1990), “görsel algılama, görsel uyarıların tanıma, ayırt etme ve daha önceki deneyimlerle birleştirilerek yorumlama yeteneğidir” (Kulp vd., 2004).

“Görsel algılama yetenekleri yoluyla çocuklar çevreden aldıkları duyumlarla zihinsel yapılar oluşturup, her yeni uyaranla zihinde değişen yapıları yeniden düzenlemektedir” (Koç, 2002:1). Ayrıca, Harber (1979) çocukların bakmayı ve görmeyi öğrenmeleri gerektiğini, çocukların görsel algı eğitimi ile nesnelere, çevreyi nasıl göreceğini, ayırt edeceklerini, algılayacaklarını keşfettiklerini belirtmiştir.

Bütün duyularımız algılamada oldukça önemlidir. Ancak algı gelişiminin anlaşılmasında görsel algılamanın önemi büyüktür. Dünyayı algılamamız tüm duyuların etkileşimi sonucu oluşur. Ancak algıladığımız bilgilerin yaklaşık yüzde 80’lik bölümü görme ile gerçekleştiğinden dolayı görsel algılamanın diğer duyu organları içinde en etkili olduğu söylenebilir.

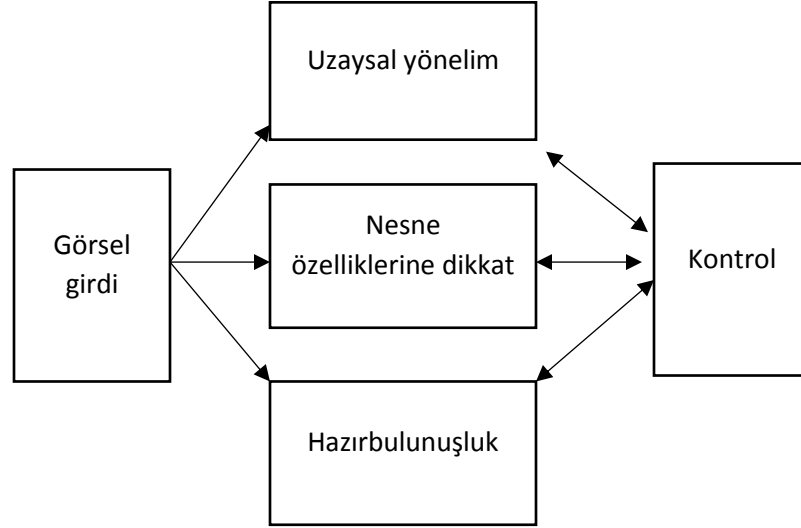
Spencer ve Delk (1989)’e göre görsel algı, bir nesneyi diğerinden ayırt etme, bir objeyi zeminden fonundan ayırt etme ve objelerin üç boyutlu olarak pozisyon ve oryantasyonunu kavrama becerilerini kapsar.

Görsel algılama ve ayırtetme konusunda önder olarak nitelendirilebilecek Marianne Frostig’in görüşlerini özetleyecek olursak; Görsel algı, görsel uyarıcıdan anlam çıkarmadır. Görsel algılamanın güçlü olması görsel kod açma yeteneğine bağlıdır. Görsel ayırtetme, nesnelere grubu arasından büyüklük ,renk şekil gibi benzerlikleri ve ayrılıkları tanıma yeteneğidir. Bu da çocuklarda değişik geometrik cisimleri tanıma, nesnelere renklerine veya biçimlerine göre sınıflandırma, a harfini e harfinden ayırma gibi etkinliklerde uygulama şeklinde kendini gösterir.

“Marianne Frostig, görsel ayırt etme, eşleştirme ve bellek becerilerinin desteklemesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır.”(Akt. Çağatay, 1986; Cengiz,2002). “Kephart, Sund, Frostig ve Beery çocukların ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş ortamda, gelişimsel ihtiyaçlarına ve gelişimsel seviyelerine uygun olarak sunulan etkinliklerin algısal motor becerileri desteklediğini belirtmişler”(Arıkök, 2001; Beery ve Beery, 2004; Bumin 1998; Ergun, 1995; Koç, 2002), Salome ve Reeves (1972) de görsel algı eğitiminde oyun, sanat,

drama, müzik gibi etkinliklerden faydalanılmasının deneyimleri arttırdığını vurgulamışlardır. Lamme (1979), Parush ve Markowitz (1997), Dankert, Davies ve Gavin (2003) okul öncesi dönemde çocuklara sunulacak küçük kas motor becerilerini, el-göz koordinasyonlarını, alet kullanma becerilerini, yazmaya hazırlık becerilerini destekleyen çalışmaların ilköğretim döneminde okula hazırlık ve okuma-yazma becerileri üzerinde etkili olduklarını ifade etmişlerdir.

Colombo (2001) 'nun belirttiğine göre görsel algı ve görsel dikkat birbirilerini tamamlayan iki süreç olarak ele alınmaktadır. Görsel dikkat görsel algı süreçlerini harekete geçiren bir unsurdur. Bu noktada, görsel dikkatin temel fonksiyonlarının bilinmesi önem kazanmaktadır. “Çocukluktan itibaren görsel algıya temel olan görsel dikkat fonksiyonları dört ana başlık altında incelenebilir : Uzaysal yönelim, Nesne özelliklerine dikkat, hazırbulunuşluk ve Kontrol'dur.” (Şipal, R.F.,2004,s. 87, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi)

Şekil 1 Görsel algıya temel olan görsel dikkat fonksiyonları.

a. Hazır bulunuşluk:

Kişinin herhangi bir görsel uyarıcıyı algılamaya hazır olma durumudur. Yapılan araştırmalarda, hazır bulunuşluğun, bebeklikte üçüncü aydan itibaren belirginleştiğini, daha küçük bebeklerde ise kesin bulguların bulunmadığını belirtilmektedir.

b. Uzaysal Yönelim:

Vücudun konumu görsel alan içindeki varlığa yöneltilen dikkati etkilemektedir. Görsel alan içinde belirli bir orandan fazlası bulunan varlıklara görsel dikkat yöneltilmektedir.

c. Nesne Özelliklerine Dikkat:

Uzaysal konum içinde herhangi bir varlık fark edilip dikkat yöneltildikten sonra algısal mekanizmalar devreye girer ve görsel girdiye ilişkin bilgileri beyine iletir. Bu bilgiler varlıkların özelliklerini belirtir.

d. Kontrol:

Görsel uyarının algılanması için gerekli sistemler, uyarının algılanması, ve bu algının sürekliliğinin sağlanması için dikkatin kontrol edilmesine gerek vardır. Uyarıcıya yönelik dikkatin sürekliliğinin sağlanması tanımlanır.

Özcebe (1996)'nin belirttiğine göre görme algısının çeşitli bileşenleri bulunmaktadır. Bunlar ; üç boyutlu ilişkiler, görsel ayırt etme, şekil-zemin algısı, bütün olarak görülemeyen bir nesneyi tahmin etme ve nesnelere tanımlamadır. Görme ile ilgili çıkan bir çok problem, görme duyusu ile ilişkili değil görsel algı ile bağlantılı problemlerdir.

3.5.2. İşitme Engelli Bireylerde Görsel Algı

“Sosyal çevre içinde yaşayan ve görme duyusuyla ilgili herhangi bir problemi olmayan her birey tamamen görsel uyarıcılarla çevrelenmiştir. Bu uyarıcılar

sadece görsel olarak değil işitsel olarak da bireylere etki eder. İşitme engelli bireyler ise, işitsel uyarı boyutunun dışında kalmaktadırlar. Çevrelerine yönelttikleri dikkat ağırlıklı olarak görsel dikkattir ve çoğunlukla görsel alanları içindeki görsel uyaranları fark edebilirler. Bu yüzden işitme engelli bireyler için görme duyusu ve görsel algı çok büyük önem taşımaktadır”. (Şipal,R.F.,2004,s.92, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi, Ankara.)

Görme algısı eksikleri işitme engelli çocukların iletişim kurmalarını ve konuşulan ya da işaretlerle anlatılan mesajları yorumlayabilmelerini etkiler. Bu tip eksikliği olan bireyler dudak hareketlerini de sağlıklı şekilde ayırt edemezler ve dudak okumada başarısız olurlar.

İşitme engelli çocuk kulağındaki sorun nedeniyle görsel hareketleri yönlendirmede ve uzayda yönelimde zorlanmaktadır. “İşitme fonksiyonu gözün başın ve vücudun çevredeki olaylara yöneliminde önemli bir rol üstlenmektedir.”(Tuncer,2004;Erden,1995;Watt,1992) Örneğin, işitme engelli birey, gelen arabaya dikkatini vermesi, motor sesini duyamadığından normal işiten bir bireyden daha geç olarak algılayacaktır. Aynı zamanda, gözden uzaklaşan bir arabanın uzaktan sesini duyamadığından o uyarının etkisi işitme engelli bireyde daha kısa sürecektir.

Şipal (2002)’in aktardığına göre, nesne devamlılığının kazanılmasının işitme engelli çocuklarda daha zor olduğunu belirtmiştir. Çünkü bu işitmeye bağlantılı bir durumdur. Uçaklar, trenler, kuşlar vb. görünmeseler bile sesleriyle kendilerini belli eder. Pencereyi açtığımız zaman, bahçedeki ağaçların arasında kuşların öttüğünü ya da evde otururken caddeden arabaların geçtiğini duyarak fark edebiliriz. Aynı şekilde görsel alanımızdan çıktığı halde bir nesnenin varlığını duyarak algılayabiliriz. Bu algılama süreci için dikkatimizi yoğunlaştırmaya gerek duymayız. Fakat işitme engelli bireylerde, görüş alanı dışında çıkan nesnelere seslerini dinlemesi için dikkatlerini o nesnenin bulunduğu yöne çekmeleri gerekir.

Tharpe ve arkadaşları (2002)’nin belirttiğine göre duyuusal bir eksikliğin sonuçları iki farklı şekilde açıklanabilir. Bu hipotezlerden birincisi “yetersizlik

hipotezi” olarak isimlendirilir. Buna göre duyulardan birinde olan eksiklik, duyuların birbirine olan bütünlüğünü bozar ve duyuların bu bağımlılığından dolayı diğer duyular da etkilenir. İkincisi; ise “telafi hipotezi”dir. Bu hipoteze göre ise duyulardan herhangi birindeki bir eksiklik, diğer özellikli bir duyunun daha fazla görev üstlenmesi ve buna bağlı olarak çok daha fazla gelişmesine yol açar. Literatürde yapılan araştırmalar bu iki hipotezin ışığında yapılmıştır.

Görsel algıyı literatürde araştırmış olan birçok araştırmacı, Rettenbach, Diller ve Sireteanu (1999), Gibson (1969) Rollmann ve Harrison (1996) ve Sugarman (1969)’nın aktardığına göre, bir duyu kanalındaki kaybın başka duyu kanallarında sıra dışı üstün beceriler kazandırdığını belirtmişlerdir. Ancak son yıllarda yapılan araştırmalarda Gibson’ın görüşüne karşıt sonuçlar içeren birçok araştırma da yapılmıştır. Özellikle işitme engellilerin görsel algılarını ortaya koyan çalışmalar az olmakla birlikte yapılmış olan çalışmalardan yola çıkarak, işitme engelli birey ile normal işiten bireyde ki görsel algılarının pek değişmediğini söyleyebiliriz. Görsel algıyı cinsiyet, anne babanın sosyal statüsü, okul öncesi eğitim gibi bireysel farklılıklar etkileyebilmektedir. Ancak araştırmacıların ortak görüşü işitme engelli bireylerin zihinsel açıdan başka bir sorunu olmadığı sürece normal işiten bireylere benzer görsel algı yetenekleri olduğudur.

İşitme engelli bireylerin çevrelerine yönelttikleri dikkat çoğunlukla görsel dikkattir ve görsel alanlarının içindeki uyarıcıları fark edebilirler. Bu yüzden görme duyusu ve görsel algı işitme engelliler için çok önemlidir. Dış dünyadan gelen işitsel uyarıları alamayan, ya da alırken zorlanan işitme engelli çocukların, normal çocuklara oranla görsel eğitime daha çok gereksinim duydukları söylenebilir.

Öğrenmede engelleyici rol oynadığı bildirilen görsel algı bozukluklarının erken yaşta saptanması üzerinde önemle durulan konulardan biridir. Genel olarak araştırmacılar, algı ve öğrenme bozukluğu görülen çocukların küçük yaşta teşhis edilmemeleri ve küçük yaşta tedaviye alınmamaları halinde, gelecekte ciddi öğrenme güçlükleri ve buna bağlı bozukluklar geliştirecekleri konusunda görüş birliği içindedirler.

Görsel algı bozukluklarının saptanabilmesi için uzmanlarca hazırlanmış Görsel Algı Testleri vardır. Günümüzde bu tip testler çok yaygın olmamakla birlikte psikolojik danışmanlık merkezlerindeki uzmanlar tarafından uygulanmaktadır. Görsel algı yetersizliklerini ortaya koyan testlerin okul öncesi ve özel eğitim kurumlarında da kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.

Çocuğun gelişiminde oldukça olumsuz etkisi olan görsel algı bozukluklarında kendiliğinden olacak bir iyileşmeyi ümit etmek yerine, erken müdahale ve uygun eğitim programları uygulamak daha doğru ve emin bir yoldur. Böylelikle, tedavi amaçlı eğitimin merkezi sinir sisteminin etkileri daha açık ve esnek olduğu bir dönemde çocuğa uygulanması mümkün olabilir.

Çocuğun görsel algı yetersizlikleri saptanarak, buna uygun hazırlanmış bir eğitim programı ile çocuğa yardımcı olunabilir. Bu açıdan zihinsel süreçlerin değerlendirilmesi, eğitimi ile ilgili yapılan ve yapılacak olan araştırmalar, geliştirilen testler ve eğitim programları önem kazanmaktadır. Özel eğitim gereksinimi olan işitme engelli bireylerin özel eğitim müfredatlarında da görsel becerilerin geliştirilmesine ağırlık verilmesi ve bu alandaki eksikliklerin giderilmesi çocukların bilişsel gelişimi açısından faydalı olacaktır.

Görsel algılama yeteneğinin çocuğun duygusal dengesi üzerinde kuvvetli bir etkisi vardır. Resim yapamayan, kesemeyen, istediğini yazılı veya görsel olarak anlatamayan bir çocuk kendi becerisini arkadaşlarıyla karşılaştırdığında güvensizlik duygusuna kapılabilir. Bu açıdan bakarsak çocuğun görsel algı ve bilişsel gelişiminin anlaşılmasında çocuk resminin de yeri büyüktür.

3. BÖLÜM

ÇOCUK RESİMLERİ

3.1. Çocuk Resimleri

“Resim, bireyin kendince düzenlemeye çalıştığı, karmaşık dünyasını açıklayış biçimi ve zihinsel gelişiminin göstergesi sayılabilir.” (Kaynak,Nilgün,s.26, Ankara,1995) Çocuk resimleri çocuğun düşünce şeklini ve içeriğini yansıtmaları açısından büyük önem taşımaktadır.

Çocuklarda çizim becerilerinin kazanılması, tecrübelerinden çok onların nörolojik gelişimleri, dış dünya ile ilgili görüş ve algılamaları, el-göz koordinasyonu ile ilgili olmakla birlikte uygun eğitsel fırsatların verilmesiyle desteklenir. Hemen hemen bütün çocuklar karalama ve çizme gibi grafik faaliyetlerini düzenli ve kolayca izlenebilen bir ilerleme içinde sürdürürler. Çocuğun çizgi becerilerindeki gelişimin gözlenmesi, anne-babaya ve eğitimciye onun bilişsel gelişimi hakkında önemli ipuçları sağlar. Kısaca, çocuk resimleri, çocuktaki yaratıcılık duygusunu, bilişsel ve sosyal-duygusal alanlardaki yeteneklerini, küçük kas motor gelişimini, el-göz koordinasyonunun gelişimini destekler.

3.1.1. Çocukta Çizgi Gelişiminin Aşamaları

Çocuğun çizim becerilerini kazanmasında ki süreçte beş dönem göze çarpmaktadır.

- Karalama Dönemi (2-4 yaş arası)
- Şematik Öncesi Dönem (4 ile 7 yaş arası)
- Şematik Dönem (7-9 yaş arası)
- Gerçekçilik Dönemi (9-11 yaş arası)
- Mantık Dönemi (11-15 yaş arası)
- Artistik İfade Dönemi (15 Yaş ve üstü)

3.1.1.1. Karalama Dönemi (2-4 yaş):

Çocuğun çevresiyle ilgilenmeye başladığı, duyuları ve bedeni aracılığıyla çevreyi tanımaya çalıştığı dönemdir. Öz anlatımın ilk belirtileri bu dönemde görülür. Her çocuk ilk resim eylemine karalama ile başlar. Bazı çocuklarda bu dönem uzun sürerken bazılarında ise kısa sürede biçimli ve anlamlı çizgilere dönüşür.

Bu aşamada çocuk karalamaları yaparken gözleri başka yönlere doğru yönelir. İlk zamanlarda çocuk, görsel-motor kontrolün olmadığı bu dönemde çizgileri kontrol etmek yerine ortaya çıkan karalamaları seyretmekten hoşlanır. Karalamaları yaptığı yüzeyin bir önemi yoktur. Kağıt, duvarlar, ve her çeşit malzeme üzerinde ilk çizgilerini geliştirmekten hoşlanırlar.

18 ay-2 yaş arası görsel motorun kazanılmaya başladığı dönemdir. Çocuk kollarını ileri geri hareket ettirerek kağıt üzerinde kontrolsüz çizgiler ve karalamalar yapar. Bu dönemde çocuğun kullandığı renklerin onun için bir anlamı yoktur.

Başlangıçta kağıt çocuk tarafından içinde grafik işaretlerinin uçtuğu bir kap gibi ele alınır. Çocuk oturacağı resmin temelini, sağını solunu ne de mesafesini göz önünde bulundurur. Bu eksiklik de, Piaget'in çocukta mekan kavramının gelişimi konusunda yaptıkları araştırma ile örtüşür. Araştırmacılar çocuğun bu dönemde yaptıkları karalamaların herhangi bir şeyi temsil etmek niyetiyle yapılmadığında birleşirler.

İki yaşından sonra çocuğun çizimlerinde dairesel çizgiler gözlemlenir. Bunlar çocuğun çiziminde ilk semboller olması açısından önemlidir. Çocuğun kendini birey olarak algılaması bu yaşa denk gelir. Artık kişisel isteklerine evet ya da hayır demeye başlar. Aynı zamanda fiziksel olarak hareketlidir, koşar , yuvarlanır, sürünür. Anneye olan bağımlılık belirgin özellikleridir. Yapılan araştırmalarda, anneye olan bağımlılığın çocuğun çizdiği ilk dairesel semboller ile ilişkisi olduğu, bu sembollerin dışı karakterde olduğu ileri sürülmüştür.

Çocuk üç yaşına geldiğinde daha kontrollü, daha dengeli ve isteme bağlı çizimler yapmaya başlar. “Düzenli çizgiye başlayan çocuk zeka ile el arasında oluşan kontrollü bir çizgi evrenine girmiş demektir. O çizdiği çizgilerle hareketleri arasında bağlantının varlığını keşfetmiştir.” (Kehnemuyi , Zerrin. Çocuğun Görsel San. Eğitimi, İstanbul,2002,s.22) Bu ustalık gerektiren deney ona yalnız güven sağlamaz ayrıca kinetik yol ile neler ortaya çıkarabileceğine tanıktır. İlerleyen zamanda çocuk çizdiği şekilleri tanımlamaya başlar. Örneğin “ Bu bir araba”, “ Bu annem yemek yaparken” der. Bu dönemde çocuk bir evrim yoluna ve böylece imgeleme bağlı düşünüşe geçmiş oluyor.

Çocuk üç buçuk dört yaşına geldiğinde karalama döneminden şematik öncesi döneme geçiş evresine girer. İnsan figürü çizimi için ilk girişimlerini geçiş döneminde görmek mümkündür. Oldukça basit görünümlü olan bu çizimler çoğunlukla yuvarlak bir kafadan oluşur. Zira çocuk için en önemli görünen kısım kafadır. Dudak, burun, ağız gibi organları da yavaş yavaş çizmeye başlayan çocuk, dört yaşına geldiğinde de insan figürüne kol, bacak gibi uzantılar ekleyerek çöp adama benzer çizimler yapacaktır.4 yaş civarında cinsiyetinin farkına varan çocuk kendi rolünün özelliklerini benimser. Dikdörtgen şeklini de bu dönemin sonunda keşfeder. Sembolik olarak dikdörtgenin anlamı önemlidir. Çünkü çocuk deneysel olarak öğrendiği yatay ve dikey çizgilerin birleşiminden bu şekli keşfeder. Dolayısıyla çocuğun merak ettiklerini bir düzen altında toplamak istediğinin belirtisidir.

3.1.1.2. Şema Öncesi Dönem (4-7 yaş) :

Bu dönemde çocuk dış dünya ile kurduğu ilişkisini zenginleştirmeye koyulur. Biçimi bilinçle ortaya koyabilme olanağına kavuşan çocuk böylelikle değişik bir resim anlatımına girmiş oluyor. Yaşantılarının görüntülerini kaydetmek için artan bir şekilde çizme, boyama ve diğer sanat etkinliklerinde bulunma isteği onun ilk benzetme çabalarıdır. Bu dönemde en belirgin olarak görünen simge insan figürüdür. Çocuk bir gün çizdiği insan figürünü ertesi gün farklı bir şekilde çizmeye çalışır. Bu simge çeşitleme çöşkusu altı yaşına kadar sürer, bundan sonra çocuk kendine has bir insan figürü yaratma isteğine girer. Yaşla doğru orantılı

olarak çocuğun sosyal çevreye olan ilgisi resimlerinde daha çok ayrıntı yer vermesine neden olur. Mekan içinde objelerin yerleştirilmesinde bir ilerleme göze çarpar. Çocuk çizimlerinde genelde nesnelere sadık kalmak ister fakat gerek algısal gerekse hareket yönünden yeterli kontrolü sağlayacak düzeye ulaşamadığından engellenir ve yeterli başarıyı gösteremez. Bu duyu-hareket koordinasyonu yetersizliğine ek olarak dikkati kesintili ve hareketlidir. Dikkatini uzun süre belirli bir konuya odaklayamaz. Bu yüzden nesnelere arası ilişkileri kavramada ve düzenlemede yetersiz kalır. Çocuk nesnelere arası ilişkili durumunda düzenleme yetersizliğinden kurtulunca Luciet'in zihinsel gerçekçilik aşamasına ulaşır. Bu aşamada çocuk çizimlerini zihninde bıraktığı imaja göre gerçekleştirir. Profilden yaptığı insan yüzüne iki göz koyar, ağacın toprak altında kalan köklerini çizer, veya bir adam resminde şapkanın altında kalan başın çizildiği görülür. Resmi yapılan nesnelere tüm öğelerinin çizilmesi zihinsel gerçekçiliğin özelliklerindedir. Yatay çizginin zemini temsil ettiğini keşfettikleri zaman ev gibi nesne resimlerini zemine 90 derece açıyla yerleştirmeye başlarlar. Çizimlerinde ben merkezci bir tutum sergilerler, kendileri ön plandadır ve ilgilerini çeken şeyleri resmederler. Konuların isimlendirilmesinde 'ben' ve 'benim' sözcüklerine sıkça rastlanır.

3.1.1.3. Şematik Dönem (7-9 Yaş) :

Bu dönem çocuğun kaslarına hakim olduğu bir dönemdir. Bu yaşlardaki çocuğun araştırıp elde etmiş olduğu öz ve biçim anlayışının zenginlik ve güzelliği, çocuğun eğitimine ve kişiliğine bağlıdır. Bu dönemde çocuk kendine özgü bir insan şeması yaratmış ve zihin yapısıyla sıkı sıkıya bağlantı kurmuştur. Bundan dolayıdır ki bu yaş grubunda kişiliğe dayanan nice değişik insan resimleriyle karşılaşırız. Bu yaşlardaki çocuk boşluktaki bütün nesnelere birbirleriyle ilişkisi olduğu kaanatine varmıştır. Bu bilinç ve buluş 'yer çizgisi' adında bir simgeye dönüşür. Artık çocuk kendini çevrenin bir parçası olarak görmekte ve yapacağı her şeyi buna bağlamaktadır. Çocukların bu dönem, aynı renkleri ve biçimleri tekrarladıkları görülür. Bu tekrarlama yeni bir buluşun veya deneyin coşkusunu taşıyan bir ustalıktan başka bir şey değildir.

“Çocuğu resim yapmaya iten güç kendi kendine oluşmuş şeylerden ortaya çıkmaz. rastlantıya bağlı hiçbir başarı onu sevindirmez; onda elde etmiş olduğu bir buluşun tekrar ile ustalığa erişme isteği bulunur.” (Kehnemuyi Zerrin, İstanbul,2002,s.25)

3.1.1.4. Gerçekçilik Dönemi (9-11 Yaş) :

Bu dönemde çocuk kendini toplumun bir parçası olarak kabul etmiş ve çizimlerinde de bunu yansıtmaya başlamıştır. Çocuk çizimlerinde daha çok detaya yer vermeye başlar ve simgeleri daha gerçekçi bir yapıya kavuşur. Bu gerçekçilik doğrudan doğruya taklit etmek anlamına gelmez. Çocuk bunu yaparken kendi zihinsel, psikolojik ve duygusal gelişimine özgü görsel kavram ile gerçekleştirir. Büyüklük küçüklük gibi orantılara dikkat eder. Bu dönem çocuklarında cinsiyet ayrımı başlar ve kızlar erkekler kendi aralarında gruplaşırlar. Dolayısıyla, çocuklar bunu çizimlerine de yansıtır. Kızlar , süslü kız figürleri, giysiler, çiçekler ve hayvanlar çizmekten hoşlanırken, erkek çocuklar tekneler, uçaklar, trenler, arabalar, savaş ve spor gibi konuları işlemeyi severler. Renkleri de gelişigüzel seçmek yerine o nesnenin gerçek rengine göre seçmeye çalışır. Ancak çocuğun renkle olan ilişkisini onun içtenliğine bırakarak olgunlaştırmak eğiticinin tutacağı en doğru yol olsa gerek. Bu dönem çocuğa onun yaratıcılığını kısıtlayacak perspektif, ışık gölge gibi bilgiler verilmemeli, çizimlerinde çocuğun kendini özgürce ifade edebileceği konularla desteklenmelidir.

3.1.1.5. Mantık Dönemi (11-15 yaş) :

Bu devirdeki çocuklar buluş çağına gelmiş olmakla birlikte fiziksel ve duygusal açıdan bazı değişimler yaşarlar. Çocuk zeka ve mantığı ile problem çözme yeteneğine kavuşmuştur ancak yine de büyük anlamda çocuk kalmıştır. Yaptığı resimleri bir yetişkin bilinciyle eleştirdiği için yaratıcılığı bu dönem kısıtlanabilir. Bu çocuk ilgisini yptığı işin bitmiş haline odaklanmaktadır. Renk, ışık gölge ve perspektif gibi konular resmi daha gerçekçi kılacağı için çocukların ilgisini çeker. Eğitimi bu dönemi geçiren çocuklara Mısır sanatı, minyatür uzak

doğu Japon ve Çin estamplarından örnekler göstererek sanatın yalnızca gerçeğin taklidi olmadığını anlatmalıdır.

3.1.1.5. Artistik İfade Devri (15 Yaş ve üstü) :

Lise çağları ve daha sonraki döneme denk gelir. Bu dönemde hem anlatım hem de kişilik kazanırlar. Perspektif bilgisi tam gelişmiştir. Artık gördüğünü gerçeğe uygun yapma yerine iyi bir bütünlükle bir eser yapma çabası görülür. Soyut kavram gelişmektedir. Sanat tarihi ve estetik gibi konular hakkında bilgi almaya yatkındır. Sanat tarihindeki ekol ve üslupları inceleyerek kendi çizgisini belirleyecek düzeye gelmiştir. Sanat çalışmalarına bu konuda yeterli görüp beğendiği herhangi bir sanatçının etkisiyle başlar.

Eğitimci çocukların geçirdiği bu çizgi gelişim evrelerini iyi bilmeli ve sanatsal eğitimini ona göre desteklemelidir. Özellikle ortaokul dönemine denk gelen mantık dönemi iyi geçirilmez ise çocuğu sanatsal etkinliklerden soğutup başarısızlık duygusuna sürükleyebilir. Gerçeği olduğu gibi yansıtmaya isteği de yaratıcılığını köreltebilir. Bu nedenle eğitimciye büyük sorumluluk düşmektedir.

4. BÖLÜM

İŞİTME ENGELLİLER

4.1. İşitme Engellilerin Tarihçesi

İşitme engelli çocukların eğitimleri ile ilgili çalışmalar incelendiğinde oldukça eskiye, XV. yüzyıla dayanmaktadır.

İşitme engelli bireyler ile ilgili ilk yasa M.Ö. 566 yılında Musevi yasalarında yer almaktadır. İlk çağlardan M.S. 1400'lere kadar engelli bireyler toplum içine kabul edilmemekte ve toplumdan soyutlanmaktadır. Yazılı kaynaklarda işitme engellilerin eğitimine başlayan ilk kişi Pedro dePonce de Leon olarak görünmektedir. Juan Martin Pablo Bonet 1620'de engellilerin eğitimini anlatan ilk kitabı yazmıştır. 1591 yılında Salomon Alberti Almanya'da yazmış olduğu kitapta, yüksek şiddetteki sesleri duyabilen işitme engelli bireylerin de olduğunu belirtmiş ve bunları ağır işitenler olarak sınıflandırmıştır. Kohn Bulwer 1644'te yayımladığı kitabında kullanılan sözel olmayan iletisimi (jest, mimik ve el hareketlerini) incelemiş ve "ellerin dili" adını verdiği iletişim yönteminin tüm insanlar için doğal bir iletişim yöntemi olduğunu belirtmiştir. Johann Konrad Amman 1700'de işitme engelli olanların da ana dillerini öğrenebileceklerini ve konuşma bozuklukları olanların da konuşmalarını düzeltebileceklerini belirtmiştir. D.W.Kerger 1704'te dilin en çabuk ve kolay formu olan okuma ve yazmanın öğretilmesi gerektiğini vurgulamakta ve kavramları anlatabilmek için de pantomim ya da resimlerin kullanılmasının isı kolaylaştıracağını belirtmektedir.

"1755 yılında, Fransa'da, Abbe de L'Epee tarafından, ilk sağır okulu açılmıştır" (Özsoy ve ark., 1996: 64). İlk zamanlarda sadece zenginlere verilen eğitim, zamanla ihtiyacı olan herkese verilmeye başlanmıştır. "Almanya'da Samuel Heinecke işitme engellilerin öğretmenlerini yetiştirmek amacıyla kurslar açmıştır. İngiltere'de Thomas Braidwood (1715-1806), işitme engelli çocuklara özel dersler vererek eğitime başlamış, öğrenci sayısının artması nedeniyle özel bir okul açmıştır. Thomas Hopkins Gallaudet, 1816 yılında Hatford'da Amerika'daki ilk işitme engelliler okulunu açmıştır" (Girgin, 2003: 25-26).

1800'lerin ilk çeyreğinde İngiltere'de büyük yatılı sağır okulu açılmaya başlanmıştır. John Arrowsmith, kitabında soyutlanmış büyük yatılı sağır okullarının, işitme engelli çocukların normal sosyal davranışlar geliştirebilmeleri için yetersiz kaldığını belirtmiş ve işitme engelli çocukların ailelerinin desteği ile normal okullarda eğitim almalarının daha yararlı olacağını savunmuştur. Thomas Arnoldi (1816-1897), İngiltere'nin ilk işitme engelliler lisesinin açılmasını sağlamıştır. Horace Mann'ın, 1838 yılında Lexington'da Amerika'nın işitme engelliler için öğretmen yetistiren ilk yüksek okulunun açılmasında katkıları olmuştur. 1864'de günümüzde de konuşmaya dayalı sözel yöntemdeki başarısıyla adını duyuran Clark Sağır Okulu kurulmuştur. Alexander Graham Bell, 1872'de, işitme engelli çocukların öğretmenlerini yetiştirmek için bir okul açmıştır.

20. yüzyılda, işitme engellilerin var olan işitme kalıntısından yararlanarak onlara konuşmayı öğretmenin mümkün olduğu ortaya konulmuştur. Teknolojinin gelişmesiyle işitme engelliler için özel işitme cihazları geliştirilmiştir. Bu da işitme engelli bireylerin konuşma seslerini duymalarını ve eğitimlerini sözel yöntemler ile alabilmelerini sağlamıştır.

Ülkemizin bu alandaki çalışmalarına baktığımızda ilk atılımların 1800 senesinin sonlarına doğru olduğu görülmektedir. "Ülkemizde ilk sağır ve dilsizler okulunun 1989 yılında İstanbul'da Ticaret Mektebi içinde müdür Grati Efendi tarafından zamanın bazı yüksek devlet memurlarının sağır çocuklarının eğitimi için açılan sağır okulu ile başlamıştır." (Enç. Çağlar ve Özsoy, 1987:97) Bu okulun mevcudu 30 kişi olarak düşünülmüş ve öğrenim süresi dört yıl olan okula 6-20 yaş arası öğrenci kabul edilmesi öngörülmüştür. Okul gündüz eğitimi vermekte olup eğitim programı Fransız sağır okullar eğitim programına göre düzenlenmiştir. "Benimsenen yöntem işaret yöntemi idi. Müdür Grati Efendi'nin ölümü ile bu okul ilgisizliğe terkedilmiştir. Bu okuldan sonra açılmış olan diğer sağır ve kör okulları 1951 yılında Sağlık ve Sosyal Bakanlığına bağlanmıştır." (Girgin,2003:40-41) Meşrutiyet döneminde özel eğitimdeki başlıca gelişmeler :

- İstanbul'daki Dilsiz Mektebi, özellikle bina bulunamadığı için çalışmalarını güçlkle sürdürmüş, bir ara kapatılmış, 1914 de tekrar açılmıştır.
- Selanik'te 1909 da özel bir Dilsiz Mektebi açılmıştır.
- “İzmir’ de 1911 Albert Karmona adında dilsiz bir Osmanlı Musevi Tüccarı bir Sağır ve Dilsiz Mektebi açmıştır. Karmona, Paris’ te Dilsiz Mektebi’nde okumuş ve terzilik öğrenmişti” (Ergin, 1977:1172)
- “1952–1953 ders yılı basında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü’nde özel eğitim kurumlarına öğretim ve yönetim görevlisi yetiştirmek için Özel Eğitim Bölümü açılmış, iki dönem mezun veren bu bölümden 60 kadar eleman yetişmiştir. 1965’te Ankara’ da kurulan Eğitim Fakültesi’nde bir Özel Eğitim Bölümü de yer almıştır” (Akyüz, 2010:343).

Günümüzde işitme engellilerin eğitimi alanındaki uygulamalar, İşitme Engelliler Okulları ile Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, Milli Eğitim Bakanlığı içindeki Özel Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığına bağlı olarak, işitme engellilerin eğitimleri ile sorumlu olan ve bu alanda en yaygın eğitim hizmetini veren kurumlar olduğu görülmektedir.

4.2. İşitme Kaybının Tanımı

İnsanoğlu doğumundan itibaren dünyayı öğrenmede görme ve işitme önemli duylardır. Bebek önce annesini gözlemleyerek bazı çıkarımlarda bulunur, işiterek de değişik sesleri keşfeder ve zamanla konuşmayı öğrenir. İşitme güçlüğü ile veya tamamen işitemeyerek dünyaya gelen çocuk dolayısıyla çevreden gelen sesli uyarıları algılamayıp seslere karşı kısmen veya hiç tepki vermeyecektir. Konuşmada buna paralel olarak az veya hiç gelişmeyecektir. İşitme kaybı, doğuştan veya sonradan olan problemler nedeniyle işitme duyarlılığında meydana gelen azalmadır. İşitme engeli ise işitme duyarlılığındaki azalmanın bireyde ortaya çıkardığı yetersizlikler durumudur. İşitme, dış, orta ve iç kulakta yer alan duyma mekanizmasındaki birtakım durumların sağlıklı bir şekilde çalışmasına bağlı olarak gerçekleşmektedir. Buradaki bir aksaklık kişinin tüm yaşantısını etkilemektedir. İşitmenin gerçekleşebilmesi birtakım koşullara bağlıdır:

- Sesin olması,
- Bu sesin insan kulağının algılayacağı frekans ve şiddet sınırları içinde bulunması,
- Sesi algılayabilecek alıcı organın, yani kulağın olması,
- Sesin kulak içindeki yapılardan engellenmeden geçerek beyindeki işitme merkezine ulaşması, bu merkeze doğru algılanıp, yorumlanması gerekmektedir. Bu aşamalardan herhangi birinde aksaklık olması işitmenin kısmen veya tümüyle gerçekleşmemesine neden olur.

Özsoy ve arkadaşları işitme övrünü; işitme duyarlılığının kişinin gelişim, uyum, özellikle iletişimdeki görevleri yeterince yerine getirememesi durumu, işitme engelliye ise işitme övründen dolayı özel eğitim gerektiren kişi olarak tanımlamaktadırlar.(1996:2).

“İşitme engeli, bireyin işitme düzeneğinde oluşan bir sorun nedeniyle günlük yaşamında sözel dili işlevsel olarak kullanamaması olarak tanımlanabilir” (Girgin,2003: 7). İşitme engelli birey, bazı sesleri duyabilmekte fakat, bu düzeydeki işitme konuşmayı anlaması için yeterli olmamaktadır. Çok ileri derecedeki işitme kayıplarında ise, bir işitme cihazı kullanıyor iken dahi, yalnız işitme yolu ile konuşmayı anlaması çok güç olmaktadır. Bu durumdaki bireyler konuşmayı anlayabilmek için dudak okuma yöntemini ile işaret dili yöntemini de kullanmaktadır.

İşitme engeli, çok hafif dereceden çok ileri derecelere kadar farklılıklar gösteren işitme yetersizliğidir. Diğer bir deyişle, bireyin işitme duyarlılığının, onun gelişim, uyum, özellikle de karşılıklı iletişimindeki görevlerini yeterince yerine getirememe halidir. İşitme engelinin derecesi ya da tipi ne olursa olsun, kişinin sadece dil ve konuşma gelişimini değil, zihin, sosyal ve duygusal gelişimini de etkilemektedir. Çevresindeki konuşmaları işitemeyen birey kendisini dışlanmış ve yalnız hissedebilir. Aynı zamanda işitme engeli olan çocuk kendisiyle iletişim kurulmadığı halde gelişim bozukluğu gösterebilir.

İşitme engelliler; işitme kayıplarının derecesine (hafif, orta, ileri, çok ileri gibi),oluş yerine (iletim tipi, sensorinöral, merkezi, karma tip, psikolojik), işitme kaybının nedenine (doğum öncesi, doğum sırasında, doğum sonrasında nedenler),göre sınıflandırılabilir.

4.3. İşitme Kaybının Derecesine Göre Sınıflandırma.

İşitme kaybı, normal işitme değerlerinden sapma derecesine ve sözlü iletişim üzerinde yarattığı etkilere göre de sınıflandırılabilir.

İnsan kulağı, algılayabildiği en alçak frekans ses olan yaklaşık 20 Hz. ile 20.000 Hz. frekanstaki sesleri algılayabilir. Bu geniş algılama alanı içinde en çok kullandığımız ve gerek odyometrik ölçümlerde, gerekse işitme cihazı uygulamalarında en önemli sayılan frekanslar 125 Hz. ile 8000 Hz. arası frekanslardır. Sesin şiddet birimi ise desibel (Db)'dir. Bir sesin şiddetini belirtirken birim olarak Db kullanılır. İnsanın -10 ila 180 db arasındaki değerlere sahip sesleri duyduğu kabul edilir. İşitme kaybı dereceleri, kişilerin 500,1000 ve 2000 hz frekanslarda test uyarısına verdikleri cevabın aritmetik ortalaması alınarak belirlenir.

Aşağıdaki tabloda, işitme kaybı olan bireylerin, hangi seviyelerde ne tür iletişim sorunları olabileceğine, konuşma seslerini ne ölçüde işitebileceklerine ilişkin bazı tahmin ve beklentiler belirtilmiştir.

İşitme Şiddeti	İşitme Kaybı Derecesi	İletişim Üzerindeki etkisi
0-15 dB	Normal	Normal işitme olup, iletişim üzerinde olumsuz bir etkisi yoktur.
16-25 dB	Hafif	Sessiz ortamlarda, birey konuşmayı duyar, fakat gürültülü ortamlarda yavaş sesle yapılan konuşmayı anlamakta güçlük çeker. Çocuklarda konuşma gelişimi gecikebilir.
26-40 dB	Hafif -Orta	Sonradan olan kayıplarda yetişkin, sessiz ortamlarda sohbet türü yapılan konuşmaların konusu biliniyor ve kullanılan sözcük dağarcığı sınırlı ise, iletişim kurmakta güçlük çekmeyebilir. Ortam sessiz olsa dahi, hafif sesle yapılan konuşmayı ya da uzakta konuşulanları işitmekte güçlük çeker, sınıf içinde yapılan grup tartışmalarını izlemekte zorlanabilir. Çocuklarda dil gelişimi ve konuşma gecikir. İşitme cihazları yardımı ile konuşma seslerini işitir.
41-55 dB	Orta	Sonradan olan kayıplarda yetişkin, sohbet türü konuşmayı ancak yakın mesafede ise izleyebilir. Sınıf içi tartışmaları gibi grup etkinlikleri iletişim güçlükleri yaratabilir. Çocuklarda dil edinimi ve konuşma engellenir. İşitme cihazları ile konuşma seslerini işitir.
56-70 dB	Orta - İleri	Sonradan olan kayıplarda birey, yalnızca yüksek sesle ve tane tane söylenen konuşmaları işitebilir ve grup ortamlarında çok zorlanır. Çoğu zaman bireyin kendi konuşması anlaşılır olabilir. Anlaşılabilirlik, normal konuşmadan farklıdır. Çocukluktaki kayıplarda ise, dil gelişimi önemli derecede gecikmiştir. İşitme cihazları ile konuşma seslerini işitir.
71-95 dB	İleri	Sonradan olan kayıplarda birey, sohbet türü konuşmayı çok yüksek sesle yapılmadıkça işitemez ve işitse dahi pek çok sözcüğü tanıyamaz. Çevre seslerinden bazılarını işitse dahi, hepsini tanıyamaz. Çocuklarda ise, ancak işitme cihazları yardımı ve özel eğitim desteği ile dili gelişebilir. Konuşması işitme kaybı arttıkça anlaşılır olmaktan uzaklaşmaktadır.
96 dB ve üstü	Çok İleri	Birey çok yüksek sesleri işitebilir; fakat konuşma seslerini cihaz olmadan işitemez. Sözlü iletişim dudak okuma yardımı ile yürütür. Çocuğun konuşma dili ancak işitme cihazları kullanımı ve özel eğitim yardımı ile gelişebilir. Ancak dili gelişmiş olsa dahi, anlaşılması güçtür ve çeşitli faktörlere bağlıdır.

Tablo 1 İşitme Kaybı ve İletişime etkisi (Tüfekçioğlu, 2003: 9)

4.4. İşitme Kaybının Yerine Göre Sınıflandırılması

İşitme engelli bireylerde genel olarak oluş yerine göre beş tür işitme kaybı görülmektedir.

a. İletim tipi işitme kaybı:

“Dış ve orta kulağın etkilendiği hastalıklar sonucunda (doğuştan olan problemler, dış kulak yolu iltihabı, dış kulak yolu darlığı, orta kulak enfeksiyonları, östaki tüpü hastalıkları, orta kulakta kireçlenme, travmalar, tümörler) görülen işitme kaybıdır. Sesin algılanmasında değil, iletiminde bir sorun vardır. Genellikle tıbbi ve cerrahi olarak tedavi edilebilir” (MEGEP, 2006:10).

b. Duyusal sinirsel (sensörinöral) tipi işitme kaybı:

“İç kulak ve iç kulaktan beyne kadar giden sinirlerin zedelenmesi sonucu meydana gelen işitme kaybıdır. Bu tip kayıplar daha ağır ve kalıcı olduğu için konuşmayı anlama becerisi bozulmaktadır” (MEGEP, 2006: 10).

c. Karma (mix) tip işitme kaybı:

“İki temel işitme kaybı dışında, orta ve iç kulak hastalıklarının da bir arada bulunduğu işitme kayıplarıdır.” (Engin, 2005: 27).

d. Merkezi (santral) tip işitme kaybı:

“Ses dalgalarını alıp ileten işitme organlarında dış, orta, iç kulak ve işitme sinirlerinde bir bozukluk olmaz, ses merkeze kadar iletilir, fakat yine de işitme gerçekleşmez. Bu tür işitme kaybı olanlar iç kulaktan gelen sesleri algılayamaz. Çünkü merkezi sinir sisteminde bir zedelenme meydana gelmiştir” (Özsoy ve ark., 1996: 54).

e. Psikolojik (Fonksiyonel/Organik Olmayan) işitme kaybı:

“Bireyin herhangi bir nedenle işitme kaybı var gibi davranması ya da gerçekten işitme kaybının olduğuna inanması ile ortaya çıkan durumdur” (Aile Eğitim Rehberi, 2007: 13). İşitme organının yapısında ve işleyişinde bir bozukluk olmadığı halde işitme gerçekleşmez. Bu tip işitme kaybı çoğunlukla aniden oluşur ve psikotik nevrozun bir sonucudur.

“Duyusal sinirsel işitme kaybında, hasar bulunan bölgedeki yapıların, işlevlerine geri dönmesi söz konusu değildir. Kalıcı olduğu ve tedavi edilemediği için diğer işitme kayıplarından farklıdır. İşitmeye yardımcı araçlar ve özel eğitim yaklaşımları ile bireyin eğitimi gerçekleştirilebilir. İletim tipi işitme kaybı ise uygun tedavi yöntemleri ile iyileşebilir.” (Özsoy ve ark.1996: 55).

4.5. İşitme Kaybının Nedenleri

İşitme kaybının nedenlerine bakılacak olursa farklı sebepler nedeniyle birey işitme engeli ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bunların en yaygını doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası nedenlerdir.

a. Doğum öncesi nedenler:

Hamilelik döneminde annenin geçirdiği enfeksiyon veya hastalık (özellikle kızamıkçık, kabakulak, sarılık...), hamilelik döneminde annenin röntgen çektirmesi, hamilelik döneminde annenin ototoksik ilaç ve alkol kullanımı, hamilelik döneminde geçirilen kazalar, anne ve babanın kan uyuşmazlığı, işitme engeli olan diğer aile fertlerinin bulunması, akraba evliliği gibi nedenler sayılabilir.

b. Doğum anı nedenler:

Doğum sırasında meydana gelen komplikasyonlar (bebeğin ağlamaması, kordon dolanması, oksijensiz kalma), düşük doğum ağırlığı, erken doğum, geç doğum, güç doğum, doğum sırasında ebeğin yanlış işlemleri, doğum sırasında baş, boyun ve kulakta görülebilir zedelenmeler olarak sayılabilir.

c. Doğum sonrası nedenler:

Orta veya iç kulak yapılarında zedelenme, çocukluk hastalıkları (havale, menenjit, kızamıkçık.), 3 aydan fazla süren kronik orta kulak iltihabı çocukluk yaralanmaları (kafatası kırıkları, çatlakları, baş veya kulaklara şiddetli darbe, çok yüksek sese maruz kalma ve zarar verecek şekilde kulağa sokulan cisimler olarak sayılabilir.

Her ne sebeple olursa olsun bir şekilde duyma yetisini kaybetmiş birey iletişimden yoksun kalmaktadır. İşitme engelli bireyler kendi aralarında farklı bir iletişim gerçekleştirse de toplumla içi içe bulunmak ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için duyan ve konuşabilen bireyler ile de iletişim kurmak zorundadırlar. Bu problemin ortadan kalkması için, duyan konuşan bireylerin, işitme engelli bireyler hakkında daha fazla bilgi sahibi olması ve eğitim yoluyla sağlanacağı düşünülmektedir.

4.6. Erken Tanı ve Cihaz Kullanımının Önemi

İşitme engelli bireyler doğdukları andan itibaren çevrelerinden gelen karmaşık ses uyarıları ile sarılıdırlar. Birey çevresinden gelen bu sesler arasından konuşma seslerini ve dilin karmaşık kurallarını ayırt ederek konuşmayı öğrenmesi gerekmektedir. Bu da ancak işitme cihazı ile mümkün olmaktadır. Konuşma dilinin öğrenilmesinin kritik dönemi yaşamının ilk üç yılı olduğuna göre işitme engeli ne kadar erken teşhis edilirse, işitme engelli bireyin gelişimi için o kadar iyidir. Dil ediniminde işitmenin önemi yadsınamaz. Bu nedenle işitme kaybının erken teşhis edilip uygun cihaz ile desteklenmesi, işitme engelli çocuğun ana dilini ve konuşmayı öğrenmesinde en önemli etmenlerden biri olmaktadır.

Odyolojik ölçümlerde kullanılan tekniklerdeki gelişimler sonucu yeni doğmuş bebeklerde bile işitme testi yapılabilmektedir. Bu testler bebeğin beyнинin ses uyarılarına verdikleri fizyolojik tepkilerden elde edilen verilerin değerlendirilmesi yardımı ile işitme engelli çocuğun işitmezlikten kaynaklanan dil ediniminde önemli rol oynayan yıllarını boşa geçirmemesine yardımcı olmaktadır.

Geçtiğimiz çeyrek yüzyıl içinde teknolojide meydana gelen değişimler sonucu çok çeşitli dijital cihazlar üretilmektedir. Her işitme engeli türü ve kaybına göre mutlaka bir işitme cihazı vardır. Bunlardan en yaygın olarak kullanılan cihazlar, hafif ve orta dereceli işitme kayıplarında kulak içi modeller, ileri ve çok ileri işitme kayıplarında ise kulak arkası modeller kullanılmaktadır. Ancak unutmamak gerekir ki işitme cihazı normal bir insan kulağı kadar iyi ve net bir ses kalitesi veremez. Yani işitme engelli ile konuşurken yine de yüzüne bakarak ve tane tane konuşmaya dikkat etmeliyiz.

İşitme cihazlarındaki bu hızlı gelişimin yanı sıra odyolojideki gelişmeler sonucu erken bebeklik döneminde güvenilir işitme testlerinin uygulanabilmesi erken yaşta bebeklere uygun cihaz takılabilmesini kolaylaştırmaktadır. İşitme cihazından yararlanamayacak kadar ileri dereceli işitme kaybı olan çocuklara da yapay kulak implantasyonu (Cochlear İmplant) ameliyatları da son yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır.

İşitme engelinin erken yaşta saptanması ve erken cihaz kullanımı işitme engelli çocuğun normal işiten akranları gibi dilsel ,kültürel ve sosyal gelişimi açısından önemi yadsınamaz. Bunun için ailelerin de erken tanı konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

4.7. İşitme Cihazları ve Yardımcı Araçlar

İşitme cihazı çevredeki sesleri önce elektriksel uyarıya, daha sonra yükselterek tekrar işitsel uyarıya dönüştürür. Üç temel parçası vardır: mikrofon, yükseltici ve alıcı. Dışarıdan gelen ses, mikrofon tarafından yükselticiye gönderilir. Burada yükseltilemiş ses alıcı tarafından kulak kalıbına gönderilir.

Kulak kalıbı yoluyla, yükseltilmiş olan ses kulak zarına ulaşır. Lisan gelişimi için gerekli işitsel özelliklerin çocuk tarafından algılanabilmesi için 25 dB ve üzerindeki işitme kayıplarında işitme cihazı önerilmelidir. Yetişkinlerde bu durum biraz da kullanıcının isteğine bağlıdır ancak, hafif derecede kayıplardan başlayarak

ileri derecedeki kayıplara kadar önerilebilir. İşitme cihazıyla yarar sağlanamadığı durumlarda koklear implant (biyonik kulak) gündeme gelmektedir.

İşitme cihazları hem biçim hem de çalışma sistemi bakımından farklıdır. İşitme cihazı tipleri şunlardır:

- Kulak arkası
- Kulak içi
- Kanal içi
- Gözlük tipi
- Cep tipi (Vücut Tipi)

Bazı durumlarda işitme cihazı problemin tümüne çözüm getiremez ve hasta alternatif bir başka yardımcı alete ihtiyaç duyar. Böyle durumlarda rehabilitasyon programının bir parçası olan yardımcı dinleme aletleri alternatif bir çözümdür. Genel olarak bu cihazlar 3 bölümde ele alınabilir.

- Yüz yüze iletişime, radyo ve TV gibi dinlemeye yardımcı cihazlar,
- Telefonda konuşmaya yardımcı cihazlar,
- Çevresel ses ve durumun farkında olma ve ayırt etmeye yardımcı sistemler.

Yüz yüze iletişimde en yaygın olarak kullanılan FM sistemleridir. Loop sistemi ise, bir diğer yardımcı cihazdır. Bu cihazın farklı tipleri vardır. TV izleme veya bir toplantıyı rahat izlemeyi sağlayabilir. Bunların dışında telefon yükselticisi, çevrede olanların farkında olmayı sağlayan alarm sistemleri de vardır. Bunlar telefon ve kapı çaldığında veya bebek ağladığında kişiyi uyaran ışıklı cihazlardır.

Erken dönemde gelişen işitme kaybı ile çocuklarda, hem iletişim becerileri hem de okul başarıları etkilenir. Çok hafif derecedeki işitme kayıpları bile (örneğin iletim tipi kayıplar) çocuğun gelişimini pek çok alanda olumsuz yönde etkiler. 25

dB veya altında işitme esiklerine sahip gelişme çağında olan çocuklar, normal düzeydeki bir konuşmanın tüm işitsel özelliklerini algılamada zorluk çeker.

Çocuklar için normal kabul edilen +15 dB'i asan işitme seviyesinin üstündeki değerlerde çocuğun konuşmayı anlama ve öğrenme yeteneği, işitme kaybının derecesine göre değişik ölçülerde ve olumsuz yönde etkilenecektir. Bu durumda işitme kaybı 15 dB'i asan çocuklar için işitme cihazının kullanılması gereklidir. Uzun süreli orta kulak problemi olan çocuklarda hafif derecede olan işitme kayıplarının bile çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir. Böyle bir durumda, işitme cihazı kullanımının gerekliliği tartışılmazdır.

Çocuklar, konuşmayı öğrenmeye hayatın ilk aylarında başlarlar. Konuşmanın temel taslarını teşkil eden babıldama ve mırıldanma adını verdiğimiz bu evreleri geçirebilmeleri için normal işitmeye sahip olmalıdırlar. Bu nedenle mümkün olan en kısa zamanda çocuğun işitme cihazı kullanması gereklidir.

4.8. İşitme Engellilerin Eğitimi.

“İşitme engellilerin eğitimi çocuğun işitme kalıntısını en iyi biçimde kullanılabilir hale gelmesini sağlamak için yapılan etkinliklerdir” (Özsoy, 1996: 67).

Ülkemizde zaman zaman farklı engel grupları için eğitim programları hazırlanmıştır. Ancak işitme engellilerin eğitiminin Türkiye'deki tarihsel gelişimine genel olarak bakıldığında benimsenen eğitim yöntemleri zaman içinde farklılıklar göstermesine rağmen, İşitme Engelliler İlköğretim Okulları'nda, normal çocuklar için hazırlanan programlar kullanılmıştır. Bunun yanı sıra 1990 yılında MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından Sağırılar İlkokulu Öğretim Programı, İşitme Engelliler İlköğretim Okulları'nda görev yapan öğretmenlere destek olmak amacıyla yayımlanmıştır. 1991 yılında ise İşitme Özürlü Çocuklar, Okul Öncesi Eğitim Programı, MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı tarafından yayımlanmıştır. 2005–

2006 öğretim yılında yeni ilköğretim programı, tüm ilköğretim okulları ile birlikte İşitme Engelliler İlköğretim Okulları'nda da uygulanmaya başlanmıştır

İşitme engelli çocuk bazı güçlükler içerisinde olsa da öğrenen bir çocuktur. Öğrenme sürecinde iletişim yetersizliğinden kaynaklanan birtakım zorluklar elbette vardır. Burada önemli olan öğretmenin çocukta var olan bu yetersizliği telafi edebilmesidir. Öğretmen, ses tonunu öğrenciye ulaşabilecek şekilde ayarlaması, tane tane konuşması, jest, mimik ve beden dilini kullanması hatta biliyorsa işaret dilini de kullanarak öğrenciye kolaylıklar sağlamalıdır. Eğitim gören işitme engelli çocuğun görme duyusuna hitap edecek görsel materyaller ile eğitimini zenginleştirmelidir.

İşitme engelli çocukların eğitiminde ortam düzenleme, eğitim kalitesini büyük ölçüde etkilemektedir. Sınıfların yalıtımı bunlardan bir tanesidir. Duvarların yankılanmayı engelleyen yalıtılmış akustik duvar olması özellikle işitme cihazı kullanan öğrenciler için son derece önemli bir konudur. Sınıfların uygun araç gereç ile donatımı, çocukların bireysel ve grup şeklinde işitme cihazları ile eğitim faaliyetlerine katılımları esastır. İşitme engelliler ilköğretim okullarında dudaktan okuma ve ses eğitimi çalışmaları Türkçe dersi içinde ve çocukların davranış gelişimlerine uygun düzenlenmektedir.

İşitme engelliler için açılan okullarda kullanılan iletişim ve eğitim yöntemleri incelendiğinde farklı yöntem ve yaklaşımlara dayalı eğitim verildiği görülmüştür. İşitme engelli öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik birçok yöntem bulunmaktadır. Bunlar başlıca iki başlık altında toplanabilir:

4.8.1. İşaret Desteği Alan Yöntemler;

İşaret dili: “El ile yaratılan ulusal veya yerel işaretleri kullanan görsel bir iletişim sistemidir. İşaret dili kullananlar, konuşmayı anlayabilmek için görsel uyarınları temel olarak kullanırlar. Özellikle çok ileri düzeyde işitme kaybı olanlar tarafından kullanılır” (Aile Eğitim Rehberi, 2007: 48).

“Bilingual-Bikültürel yöntemi: Yeni sayılabilecek bir yöntemdir. İşitme engellilerin eğitimi açısından bakıldığında işaret dilinin ilk dil, sözel dilin ikinci dil olarak öğrenilmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu yöneme göre işaret ile (görsel yollardan) iletişim kurmak işitme engelli öğrencilerin en doğal hakkı olmaktadır. Yöntemde işaret dili iyi bir şekilde konuşulmaya başlandıktan sonra sözel dilin, öğretilmesi önerilmektedir .“(Girgin, 2003: 91).

Parmak alfabesi: “Alfabadeki her bir harfin parmakların değişik bir biçim almasıyla sözcüklerin ve tümcelerin ifade edilmesidir” (Girgin, 2003: 94). İfade edilmek istenen düşüncenin parmaklar ile yazılmasıdır. Sözel dilin söz dizimi kullanılır

Yazı dilinin bilinmesi gerekmektedir. Bu yöntemde her harfin tek tek parmaklarla işarete dönüştürülmesi gerektiği için, iletişimin hızını azalttığı düşünülmektedir.

Şekil 2 Parmak Alfabesi

Tüm iletişim (Total Communication) yöntemi: 1970'lerde gelişmeye başlamıştır. "İşitme engelli çocukların dil gelişimini ve iletişim becerilerini geliştirmek için tüm iletişim yaklaşımlarını bir arada kullanılmasına verilen addır" (Girgin, 2003: 97). Bu yaklaşım, dilin, sözel, işitsel, yazılı ve işarete dayalı tüm boyutlarını kullanmayı hedefleyen bir eğitim yaklaşımıdır. "Bu yaklaşımda çocuğun başarılı olabilmesi için hem anne ve babalar, hem de öğretmenler işaret dili eğitimi almalı ve bu becerileri etkili bir şekilde kullanabilmelidir" (Aile Eğitim Rehberi, 2007: 49)

4.8.2. İşaret Desteği Almayan Yöntemler;

Yapılandırılmış sözel yöntem: İşitme cihazının icadından çok önceleri uygulanmaya başlanmıştır. "Yazılı kaynaklara göre bu yaklaşımı ilk uygulayan 1520'de Pedro de Ponce de Leon'dur. Yöntem işitme engelli çocuğun söyleneni algılayıp anlamlandırabilmesini sağlamak için dudak okuma ve görme duyusu becerilerini geliştirmeye yöneliktir" (Girgin, 2003: 99). Bu yaklaşımın temeli hataları bulup düzeltme yapmak üzerine kurulmuştur.

Doğal işitsel sözel yöntem: Sözel iletişim yönteminin bir türüdür. İşitme engelli bireylerde konuşmanın geliştirilmesi bu yöntemin temel hedeflerindedir. "Doğal işitsel sözel yöntem, çocukların var olan işitsel kalıntıların yararlanarak, işitme kaybına uygun cihazların kullanılmasıyla doğal ve etkileşimci ortamlarda konuşma ve dil gelişimini sağlamayı amaçlar" (MEGEP, 2006: 17). Bu yöntemde erken teshis, erken cihazlandırma ve erken eğitim büyük önem taşımaktadır. Yöntem, ailelerin çocuklarının eğitime doğrudan katılımını savunmaktadır. "Doğal işitsel sözel yöntemde abartılı görsel ipuçlarına, jest ve mimiklere yer yoktur. İşitme engelli çocukların engellerine bağlı olarak iletişim becerilerindeki kayıpları çok fazladır. Bu nedenle işitme engellilerin eğitiminde iletişim becerileri kazandırmak ön plana çıkmaktadır." (Girgin,2003: 104).

Türkiye'deki işitme engelliler okullarında daha çok doğal işitsel-sözel yöntem uygulanmaktadır. Ancak işaret dili eğitiminin yaygınlaşması ile işaret dili bilen

öğretmenler artmakla birlikte sözel iletişime ilave olarak kullanılmaya başlanmıştır.

İşitme engelli çocuk, okul öncesi eğitim sürecinden başlayarak tüm eğitim kademelerine katılmalıdır. Özellikle erken yaşlarda verilen okul öncesi eğitim işitme engelli çocuk için büyük bir önem taşımaktadır. Bu eğitim okul hayatına hazırlık yaparken, konuşma için verilen özel eğitimlerle de dil gelişimini olumlu etkilemektedir. Avrupa ülkelerinde işitme engelliler için okul öncesi eğitim çok yaygın ve başarılı bir şekilde uygulanmakta iken bu uygulama ülkemizde henüz yeni olmakla birlikte ancak son yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır.

Bireyde öğrenmenin yüzde 80'i görme duyusuyla gerçekleşmektedir. Normal akranlarına göre işitme engelli bireylerde öğrenmelerini görme yoluyla gerçekleştirmektedirler. Bu nedenle işitme engellilerin eğitiminde konuya uygun görsel materyaller ve malzemeler kullanılmalıdır.

Konuşma ve işitme becerisi olmayan birey hiç bir şey yapamayacağını düşünerek içine kapanacaktır. Bu durumda engelli çocuğun kendini ifade etme becerilerini keşfetmesi oldukça önemlidir. Resimleri ile kendisini ifade edebilen bir çocuk anne - babasından veya öğretmeninden takdir gördüğü vakit aslında gerçekleştirebileceği başka becerilerinin olmasından mutluluk duyar ve bu haz çocuğu topluma kazandırılmasında önem taşır. Bu şekilde özgüven kazanan çocuk dış dünya ile de iletişim kurmaya çabalar ve kendi ürettiği eserleri aracılığıyla çevresinden kabul gördüğünü hisseder. Kendisiyle barışan çocuk başarısız olduğu diğer alanlarda da bu sayede daha çok çalışma azmini geliştirecektir.

4.9. Sanat Eğitimi ve İşitme Engelli Çocuk

Görsel algılamının görmeyi öğrenmenin, beğeni ve estetik değerlerin ilköğretim sürecinde yavaş yavaş ve aşamalı oluşumuyla başlayan sanat eğitimi süreci, yaratma ve yaratımından zevk alma ile gelişimini sürdürür. Diğer bir açıdan Görsel Sanatlar / Resim dersi diğer derslerin yoğunluğu ile yorulmuş olan çocuk için aynı zamanda bir rahatlama fırsatı verir. Zaman zaman hayalleriyle baş

başa bırakılan çocuk, çizimleriyle hem farkında olmaksızın iç dünyasını ve gerginliklerini dinginleştirir, çizimleri aracılığıyla kendisini ifade etme olanağı bulur hem de rutin öğrenme maratonundan uzaklaşmış olur. Çocukların benlik gelişimine de faydalı olan sanat eğitiminin amaçları şu şekilde sıralanabilir;

- Görmeyi öğrenmek,
- Yaratıcılığı geliştirmek,
- Görsel düşünmeyi sağlamak,
- Çok yönlü ve çok boyutlu düşünmeyi öğretmek,
- Farklılıkların ve benzerliklerin ayırımına varmak,
- Estetik duyguları geliştirmek, sanata karşı duyarlılık oluşturmak,
- Yaratıcılığı destekleyerek sorunları farklı yöntemlerle çözme becerisini geliştirmek,
- Çeşitli yöntem ve tekniklerle düşünceyi estetik bir bütünlük içinde görselleştirmek,
- Ürün, olay ve olguları eleştirel yaklaşımla değerlendirebilme davranışı kazandırarak, estetik değerlerin önemini kavratmak,
- Planlı çalışmayı, sorumluluk yüklenmeyi, işbirliği yapmayı öğretmek,
- Çocukların kendilerini kanıtlamaların ve kimliklerinin gelişimine katkıda bulunmak,
- Çocuklara, çevre ile ilgili gözlemlerini, izlenimlerini, duygularını, düşüncelerini ve heyecanlarını çeşitli sanat etkinlikleriyle anlatma alışkanlığı kazandırmak,
- Tasarım yeteneğini geliştirerek özgüveni gelişmiş, estetik beğeni düzeyi yüksek, çağdaş ve uygar bireyler yaratmak. (Gürtuna, 2007, s.16).

İşitme engelliler, okullarda yürütülen ve öğretim programında yer alan Resim / Görsel Sanatlar dersi, işitme yoksunluğu yaşayan bireyler için yaşadığı sorunlara kapı aralayabilecek fırsatlar sunmak açısından değerli olabilir. Sosyal çevresi ile iletişim kurmakta zorluk çeken çocuklar, sanat aracılığıyla kendilerini daha iyi ifade etme yolunu bulabilirler. “ Çekingen, sessiz, dil ya da konuşma sorunu olan

çocuklar için resim ve gözlem yöntemleri onun kendini anlatmasında en sağlıklı yoldur.” (Yavuzer, 2009, s.12)

İşitme kaybı söz konusu olduğunda görme duyusu ve bu organdan gelen uyarılar bilişsel dünyanın yapılanmasında en aktif rolü üstlenir. Duyu organlarının birinden yoksun olan bireylerde, yaygın olarak sağlıklı olan diğer duylardan birinin normalin üzerinde işlev gösterebileceği bilinmektedir. İşitemeyen çocukların görsel algıları, görsel hafızaları, düşüncelerini görselleştirebilme yeteneği iyi derecede gelişmiş olabilir. Özellikle işitme engelli çocukların yaptığı resimlerde fazlasıyla detaylara yer verdiği görülür.

İşitme kaybı olan çocuklar görsel materyale hem veri sağlayan uyarı, hem de içsel yaşantıların ifade edilmesini mümkün kılan bir araç olarak ihtiyaç duyarlar. Onların bu ihtiyacı, çocuklarımıza zengin görsel materyaller sunmayı ve görsel sanatlar yoluyla iç yaşantılarını ifade etmelerini sağlamayı gerekli kılar. Bu anlamda görsel sanatlar eğitimi, işitme kaybı olan çocukların zorluk yaşadıkları sözel iletişim alanı yerine sanatın, üstelik algılarının güçlendiği görsel alanda görsel sanatların dilini kullanmalarını sağlamaktadır. Sanatın evrensel dili, onların sözel iletişimlerinde yaşadığı güçlükler sonucu ortaya çıkan psikolojik sorunların giderilmesinde en kıymetli iletişim biçimlerinden biridir. Bu yolla çocuklarımız kendilerine içsel kaygılarını, korkularını, sevinçlerini, hayal kırıklıklarını, çatışmalarını ve öfke gibi daha pek çok yaşamsal öneme sahip duygularını ifade edebildikleri güvenli alanlar yaratırlar. “Sanatın tümü, işitme engelli çocuklar için saldırganlığı, şüphelerini, korkularını, öfkesini dışa vurabileceği anlamındadır” (Horovitz ve diğerleri,1967, s.17) Bu açıdan baktığımızda sanat eğitimine işitme engelinden yoksun çocukların diğerlerinden daha çok gereksinimi vardır. Sanat eğitimi sayesinde çocuk hem görsel algısını etkin olarak kullanacak, hem de öğrendiği tekniklerle kendi yöntemleri ile beceriler kazanarak özgüven geliştirecektir. Bu özgüven, çocuğun yapamadığı, başaramadığı diğer şeylerin yarattığı hayal kırıklığı ve başarısızlık duygusunu hafifletecektir.

Sanat eğitimi diğer derslerden bağımsız olarak düşünülemez. Yani sanat disiplinler arası bir yaklaşımla diğer derslerle bağlantı kurularak verilen bir eğitim olmalıdır. Örneğin; matematik dersinde geometrik şekilleri öğrenen çocuk, Görsel Sanatlar dersinde de öğrendiği geometrik şekillerden üç boyutlu modelleme çalışmaları yaparsa dersler arası ilişki kurularak konu daha iyi kavratılabilir. Öğretmen, geometrik şekilleri anlatırken, doğada var olan örneklerden yola çıkarsa çocuğun da ilgisini çekmiş olur. Örneğin, bal peteğinin altıgen biçiminde olması, dağların bir koni biçiminde görülebileceği, örümcek ağında ki geometrik düzen, yaprakların fraktal şekli gibi... Böylece dersi bazen anatomi, geometri ve bazen de biyoloji vb. bilimlerle çocuğa sanatın tek başına bir alan olmayacağı ve diğer bilim disiplinleriyle ilişkisi kapsamında nitelikli bir varlık ortaya koyabileceği söylenebilir. Buyurgan'ın söyleminden anlaşılacağı gibi:

“Sanat eğitimi, beynin sağ ve sol yarımküresini dengeli bir biçimde kullanmayı sağladığından, çocukta estetik beğeni oluşturmayı, düş gücünü kullanmayı sağladığından, çocukta estetik beğeni oluşturmaya, düş gücünü kullanabilmeye, yaratıcı düşünce ve görsel algıyı geliştirmeye yardımcı olmanın yanında konuşma, okuma, yazma gibi becerilerin geliştirilmesine de katkıda bulunur. Böylece çocuk kendini anlatmada plastik sanatların yanı sıra, müzik, şiir, yazın, drama, müze eğitimi ve benzeri alanları da kapsayan çok yönlü bir eğitimden faydalanabilir”

(Buyurgan, 2007,s.5)

Görsel Sanatlar dersini bir araç olarak kullanarak dersleriyle kaynaştıran öğretmenler, konuyu öğrencilerine kavratmada ve dersi onlara aktarmada kolaylık yaşayacak ve dersi ilgi çekici nitelikte öğrencilerine sevdirecektir. “Sağlıklı toplumların yaratılması için eğitim çağındaki insanları rasyonel ve objektif düşünme gelişimi ile dengelerken ilimle sanatın temelinde yaratıcılık yattığına göre eğitilen bireylerin her iki güçten de yararlandırılması zorunluluğu vardır.” (Ünver,2002, s.6). Bu denli önemli olan sanat eğitimi, işitme yönünden dezavantajlı çocukların eğitiminde de onların bilişsel dünyalarını geliştirmek için araç olabilir.

Sanat eğitimi ilköğretim okullarında yalnızca öğrencilerin nitelikli resimler ya da sanat eserleri yapmalarını sağlamak, onları birer sanatçı gibi yetiştirmeye çalışmak amacıyla verilmez. Tamamıyla sanatı öğretmeye dönük bir amaç olarak düşünülemez. Katı ve eleştirel tutumdan uzak, sanat aracılığıyla eğitim ve öğretim üzerinde durulmalıdır. Önemli olan güzel ürünler ortaya koymak amacıyla verilen bir sanat eğitimi değil, öğrencinin yaratma sürecinde bir takım pozitif değerlerin çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimine katkı sağlamasına dönük olmalıdır.

4.10. Türkiye’de ve Dünyada İşitme Engelliler Okullarına İlişkin Veriler

Ülkemizde 48 adet işitme engelliler okulu bulunmaktadır. Bu okullar, Türkiye’nin çoğu bölgesinde bulunmasına rağmen çoğunlukla batıda ve büyük şehirlerde yapılmıştır. Dünya geneline baktığımızda ise, özellikle Avrupa’da bu okulların sayısı daha fazla ve daha ulaşılabilir durumundadır. Devletin işitme engellilere yaptığı yatırımlarla sağlanan eğitim ücretsiz olmasına rağmen özellikle kırsal kesimlerde yaşayan işitme engelli çocuklar ailelerinin bilinçsizliği nedeniyle eve hapsedilmekte ve sosyalleşmekten soyutlanmaktadır. Bu nedenle son yıllarda aileleri bilinçlendirme çalışmaları önem kazanmıştır. Ailesi eğitilmiş olan bir işitme engelli çocuk böyle durumlara maruz kalmayacaktır.

İşitme engelli çocuklara BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı) ile duyan çocukların gittiği okullarında kaynaştırmalı (oryantasyon) eğitim görme fırsatı sağlanmıştır. Bu programda engelli çocuğun ihtiyaçlarına göre sınıftaki akranlarından farklı bir eğitim programı izlenmektedir. Ancak sınıfların kalabalık olması bu programı uygulamayı zorlaştırırken duymayan çocuk için de engeller oluşturduğu bir gerçektir. İhtiyaç duyulan bazı de bölgelerde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı herhangi bir okulda özel alt sınıf açılabilir. Bu sınıflarda en çok öğrenci sayısı 10 olmakla birlikte engelli çocukların ihtiyacına göre eğitim ve rehabilitasyon verilmektedir. Bu tip eğitim biçimi hem çocukların duyan bireylerle aynı okulda sosyalleşmesini sağlamakta hem de ihtiyacına göre eğitim almasına imkan vermesi açısından faydalıdır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan 48 okul dışında özel kurumlarının sayısı da oldukça fazladır. Fakat bu özel kurumlardan ekonomik durumlar nedeniyle herkes faydalanamamaktadır. İşitme engelliler ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının bazıları yatılı bazıları ise gündüzlü olarak eğitim vermektedir. Fakat yatılı özel eğitim okulların çocuğun gelişimine olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Çünkü “yatılı özel eğitim kuruluşları işitme engelli çocukların dil ve iletişim gelişimlerini kolaylaştırıcı fiziki donanıma ve yetişmiş personele sahip olmaları sebebiyle pek çok aile ve uzman tarafından yeğlenirken, çocuğun ailesi ile bağlarını zayıflattığı anne yoksunluğunun çocuğun büyüme ve gelişimini engellediği ve duygusal problemlere yol açtığı eleştirilmektedir.” (Akçamete, 2003 s.260)

Özel eğitim gereksinimi olan çocuklara ilgi yetersiz olmakla beraber son yıllarda olumlu yönde artış göstermeye başlamıştır.” Ülkemiz okul çağı nüfusunun (0-18 yaş) %0,6’sını işitme engelliler oluşturmaktadır. Bu sayı yaklaşık 180 bin civarındadır. Bu grupta okullaşma oranı yaklaşık %5,5 düzeyindedir.” (Atay,2007,s.9). Eğitime başlama yaşı işitme engelli çocuk için de diğer çocuklara olduğu gibi 5,5 yaştır. Bu yaş, doğuştan işitme engelli bir çocuk için oldukça geç sayılır. 6 yaşına kadar işaret dili kullanan çocuğun, konuşmayı öğrenmesi için kritik dönemi geçmiştir ve bunu öğrenmesi neredeyse imkansızdır. Bu açıdan baktığımızda işitme engelli bir çocuk için eğitime erken başlamak onun dil gelişimi açısından son derece önemlidir. Avrupa ülkelerinde işitme engellilere okul öncesi eğitim ve rehabilitasyon konusunda oldukça erken başlamaktadır. Duymadığı tespit edilen çocuk uygun cihaz yardımı ile 2 yaşında okul öncesi eğitime başlamaktadır. 2 yaşında eğitime alınan çocuğun ailesi de bu sürecin tüm aşamalarında dahil edilip bilgilendirilmektedir. Erken yaştan itibaren eğitilen çocuğun konuşabilmesi ve konuşmaları anlayabilmesi büyük oranda mümkündür. Türkiye’de ki eğitim sisteminde ki bu açıklık işitme engelli bireyin topluma uyumunu zorlaştırır ve gelecek hayatında engellerle karşılaşması kaçınılmazdır. Velilerin bilinçsizliği ve eğitime başlama yaşının geç olması dışında diğer bir sorun da ülkemizde özel eğitimle ilgili sağlam bir politika olmayışıdır. Özel eğitim kurumlarına öğretmen yetiştiren yada bu kurumlarda çalışacak branş

öğretmenlerini yetiştiren eğitim fakültelerinin ilgili bölümlerin öğretim programlarındaki eksiklik ortaya çıkmaktadır. “ İspanya’nın bugün, dikkate değer özel eğitim alanındaki başarısının temeli, özel eğitime yönelik ulusal bir politikanın oluşturulması ile gelişmeye başlamıştır.” (Atay, 2007, s.14). Bu politikanın temelinde yatan ise özel eğitim kurumlarında sadece öğretmenin değil bu okullarda görev yapan tüm personelin hizmet içi eğitim alarak işitme engelli çocukla nasıl iletişim kurulacağını bilmesi ve bu yönde beceriler kazanmış olmalarıdır.

İtalya’ da 1965 yılından beri bir vakıfa bağlı olarak faaliyet göstermekte olan İşitme Engelliler Enstitüsünde’ de iyi bir eğitim politikası izlenmektedir. Burada eğitim gören çocuklar normal işiten çocuklarla kaynaştırmalı olarak eğitimini sürdürürler. Ancak sınıf mevcudu 15 kişiyi geçmemektedir. Bu çocuklara eğitim veren öğretmenlerde işitme engelli öğretmenler olabilmektedir. Böylece kurumun bu konudaki politikası, işitme engelli öğretmenlerin, işitme engelli öğrencilere iyi birer model olmalarını sağlamak ve ileride kendine güvenen, iş sahibi olan ve saygı gören bireyler olabileceklerine inanmalarını sağlamaktır. Dikkat çeken başka bir şey ise bu kurumda çalışan herkesin İtalyan işaret dilini biliyor olmasıdır. Normal işiten öğrenciler ve işitme engelliler böylelikle problemsiz iletişim kurmakta ve sosyalleşebilmektedir. Normal işiten öğrenciler de kendilerinden farklı olan insanlara karşı saygı, sevgi ve merhamet göstermeyi öğrenmektedirler. Bir başka örnek de Norveç’in Oslo kentinde faaliyet gösteren İlköğretim okulu ve İşitme Engelliler Enstitüsüdür. Bu okulda normal işiten bireyler ile işitme engelli bireyler ‘ikiz okul’ modeliyle eğitim görmektedirler. Bunun anlamı, aynı okul içinde işitme engelliler kendi ihtiyaçlarına göre oluşturulmuş sınıf mevcudu on ikiyi geçmeyen sınıflarda eğitim görürlerken normal işiten çocuklarda kendi programlarına göre farklı sınıflarda eğitim görürler. Bu okulda da çalışan personel işaret dili bilmektedir. İşitme engelli çocukların öğretmeni de işitme engelli olabilmektedir. Öğrencileri kaynaştırmak amacıyla dönem içinde ortak sosyal ve kültürel projeler düzenlenmektedir. Bu okulun eğitim politikası da işitme engellilerin bireysel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak aynı zamanda işiten bir sosyal çevre ile kaynaşabilmesi ve böylelikle tam bir sosyal uyum gerçekleştirmesi

hedeflenmektedir. Bu okuldan mezun olan işitme engelliler istedikleri mesleği seçmek üzere istedikleri liselere yerleşebilirler. Normal işiten bireylerin gittiği bir liseyi tercih ettikleri vakit, iletişim kurmayı destekleyecek düzenlemelerin sınıf ortamında yapılması ve bir İşaret dili tercümanıyla derslere katılmasına hakkı vardır.

Ülkemize baktığımızda engellilere yeterince yatırım yapılmadığı görülmektedir. Özellikle işitme engelliler okullarında eğitime yardımcı görsel bildirişim ve araç gereçlerin eksikliği büyüktür. Ülkemizde işitme engelli çocukların eğitimleri özel eğitim okullarında gerçekleştirilse de uygulanan müfredat MEB' nin belirlediği genel müfredattır. Herhangi bir zihinsel fonksiyon bozukluğuna sahip olmasalar dahi işitme engelli çocukların işiten akranları ile aynı yöntemlerle eğitilmeleri mümkün olmamaktadır. İşitme engelli çocukların eğitiminde işitme duyusunun eksiliğinden kaynaklanan zorlukları aşmak için diğer duylara hitap eden bir yol izlenmelidir. Ancak işitme engellilere özel kullandıkları ders kitapları yoktur. Özellikle okuma yazma becerilerini öğrenmede zorlanan işitme engellilerin kitaplarında görebilecekleri görsellerin çok olması ve onların görme duyusuna hitap etmelidir. Sınıflarda ses yalıtımı sağlanmalı, öğrenciler işitme cihazları ile donatılmalı, derslerde görsel materyaller sıkça kullanılmalıdır. Derslerde kullanılmak üzere görsel ve işitsel olarak eğitim-öğretimi destekleyen yazılımlar geliştirilmeli ve etkileşimli teknolojiler kullanılmalıdır.

İşitme engelliler ilköğretim okullarından ve özel sınıf kaynaştırma programından mezun olan öğrencilerden durumu uygun olanlar İşitme Engelliler Meslek Liselerine veya Endüstri Meslek , Ticaret Meslek ya da Kız Meslek liselerine Bakanlığımızca sınavsız olarak yerleştirilmektedir. Meslek eğitimi başlıca; el sanatları-çiçek, giyim, metal işleri, ağaç işleri, makine ressamlığı, bilgisayar, elektrik vb. alanlarda verilmektedir.

İşitme engelliler meslek liselerimizden ya da kaynaştırma eğitimi yoluyla normal lise ve dengi okullardan mezun olan işitme engelli öğrencilerinin Eskişehir Anadolu Üniversitesi Engelliler Entegre Yüksek Okulu'nda yüksek öğrenim yapma imkanı bulunmaktadır. İşitme engelli öğrenciler bu okulda;

- Yapı Ressamlığı Ön Lisans Programı
- Bilgisayar Operatörlüğü Ön Lisans Programı
- Seramik Sanatlar Lisans Programı
- Grafik Sanatlar Lisans Programı
- Mimarlık Lisans Programı

Ancak unutmamak gerekir ki lise ve üniversiteye devam eden ve başarılı olabileceği bir mesleğe yönelen işitme engelli sayısı çok azdır. Yapılan araştırmalara göre işitme engelliler diğer engel grupları içinde en çok işsizlikle karşı karşıya kalan engel grubudur. Bunun nedeni iletişim kurma konusundaki eksiklikleridir. Oysa işitme engelli bireyler uygun eğitim ortamları ve özel eğitim koşullarıyla desteklendiğinde akademik başarı elde edebilecek bir gruptur. Yapılan araştırmalardan, işitme engellilerin düşük statülü fiziksel güç gerektiren işlerde çalıştırıldıkları öğrenilmektedir. Oysa uygun eğitim koşullarında eğitim almış bir işitme engelli daha prestijli mesleklere yönelebilir.

5. BÖLÜM

SONUÇ

5.1 Özet

Bütün duyu ve yetilerimizin en iyi şekilde kullanabilmemiz için öncelikle sağlıklı bir fizyolojik yapısının yanı sıra çocukluktan beri bütün duyu organlarımızı en iyi şekilde kullanabilmemiz gerekmektedir. Bir duyusundan bile yoksun olan insan öğrenme alanlarında gecikmeler gösterebilmekte ve bunun sonucunda sosyal uyumu zorlaşmaktadır. Bunun için de, herhangi bir duyu organından özürlü olan birey için özel eğitim kaçınılmaz olmaktadır.

Söz konusu işitme engelliler olduğunda işitme engelinin erken teşhis edilmesi ve işitme kalıntısından işitme cihazı yardımıyla yararlanılması durumunda başarı sağlanabilir. İşitme özrü ne kadar erken fark edilirse çocuğun konuşmayı öğrenmesi ve özel eğitimle desteklenip tam bir uyum sağlaması o kadar başarılı olabilir. Yapılan araştırmalar sonucu erken teşhis edilip okul öncesi eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine verilen çocukların ileri ki hayatlarında daha başarılı oldukları söylenebilir. Bu konuda ailelerin etkisi de çok büyüktür. İşitme engelli çocuğu olan ailelerin çocuğun başarılı olabileceğine ilişkin inancı ve desteği olduğunda ve çocuğun özel eğitim süreçlerine aktif olarak katıldıklarında bunun engelli çocuğa olumlu etki edip başarı olarak geri döneceği bir gerçektir. Bu konuda ailelerinde bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi önemlidir.

İşitme duyusundan yeterince yararlanamayan işitme engelli bireylerin beyinlerindeki öğrenme alanları daha çok görsel algılama ağırlıklı olmaktadır. Bu da görsel bildirişim araçlarının eğitimlerinde çokça kullanılması ve görsel algılarını geliştirmeye yönelik etkinliklerin özel eğitimlerinde temel alınmasını gerekli kılar. Yapılan araştırmalar sonucu işitme engelliler okullarında kullanılan müfredatın MEB'nin genel müfredatı olduğu ve bu çocukların ders kitaplarının normal gelişim gösteren çocukların kitaplarıyla aynı olduğu gözlemlenmiştir. Kullanılan eğitim araç gereç ve görsel bildirişim araçlarının yetersiz olduğu ve öğretmenlerin kendi imkanlarıyla hazırladıkları bilgisine varılmıştır.

Yapılan araştırmalar ve işitme engelliler öğretmenleriyle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda işitme engelli öğrencilerin, işitme engeline ek olarak herhangi bir zihinsel problemi olmadığı sürece görsel algı düzeylerinin normal gelişim gösteren çocukların görsel algı düzeyine benzediği sonucuna varılmıştır. Bu tip çocukların en önemli probleminin iletişim olduğu ve kendini ifade edip sosyal çevreye kabul ettirmede zorluklar yaşadıkları bir gerçektir. Görsel Sanatlar derslerinde yapılan resim ve sanatsal çalışmaların işitme duyusundan yoksun çocukların kendini ifade etmesinde ve sosyal çevreye kendilerini kabul ettirmesinde olumlu etki ettiği gözlemlenmiştir. İşitme engelli çocukların soyut konuları anlamakta zorluk çektikleri ve resim yapmaları için konu verirken konuların bol örnek ve açıklamalarla desteklendiği vakit başarılı çalışmalar ortaya çıktığı görüldü. İşitme engelli çocukların resimlerinde detaylara daha çok önem verdikleri ve serbest bırakıldıkları vakit de kendilerine özgü kompozisyonlar ürettikleri gözlemlendi.

Araştırmaya işitme engelliler okulunda öğrenim gören 9-11 yaş grubunda orta ve ileri derecede işitme engelli, 6 kız ve 4 erkek olmak üzere toplam 10 ğrenci katılmıştır. Bu tip çocukların dünyayı nasıl algıladıklarını tespit etmek için konusu ‘evre’ olan bir resim yapmaları istenmiştir. Yapılan resimler çocuğun bulunduğu çizgisel gelişim evresi açısından incelenmiştir. ”evre” konusunu verirken çocuklara çevrelerinde neler görebilecekleri sorularak başlanmıştır. Hatta daha önce düzenlenen evre gezilerinde de neler gördüklerini hatırlamaları istenmiştir. Konu bol örnekle desteklendikten sonra çocuklara önce kurşun kalemi ile konuyu resmetmeleri ardından boyamaları istenmiştir.

Boyama tekniği konusunda herhangi bir sınırlama getirilmeden çocukların yanında var olan boyalarla resimlerini renklendirmeleri istenmiştir. Ayrıca ocukların yaşı, işitme engelinin derecesi, ailelerinin sosyo-ekonomik durumu, anne babanın işitme engelli olup olmaması gibi bilgiler sınıf öğretmenleri tarafından temin edilmiştir.

Resim 1. Fatma Ş. İsimli öğrenci tarafından yapılan 'Çevre' konulu resim çalışması

Yukarıda gördüğümüz *Resim 1.* örneğinde Fatma Ş. tarafından yapılmış bir resim çalışmasıdır. Fatma Ş. 11 yaşında çok ileri derecede işitme kaybı olan bir öğrencidir. Bu çocuk orta sosyo ekonomik düzeye sahip bir aileden gelmektedir. Anne ve babanın da işitme engelli olması nedeniyle evde işaret dili ile konuşulmakta, sözel dil daha az kullanılmaktadır. Ayrıca bu çocuk haftada 8 saat özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde eğitime katılmaktadır. Öğrenci okul öncesi eğitime katılamadığından ve ailenin de işitme engelli oluşundan dolayı konuşma becerisi fazla gelişmemiştir. Sınıf öğretmeninden aldığımız bilgilere göre öğrencinin akademik başarısı yüksektir. Bunun yansımaları yapmış olduğu resimden de görebiliriz. Çizgisel gelişim evreleri açısından incelediğimizde çocuğun mantık döneminde olduğunu ve yaşı itibarıyla çizgisel gelişiminin yaşlıları düzeyinde olduğunu söyleyebiliriz. Çocuğun çizmiş olduğu resimde uçurtma uçurtan iki insan figürü ve gölde yüzen ördekler vardır. Söz konusu insan figürü çiziminde figürün ipi tuttuğunu dolayısıyla hareketi doğru yakaladığını görebiliriz. Bu dönem çocukta başlayan gerçekçi çizme çabasını gölde yüzen ördeklerde de görebiliriz. Çocuk ördekleri yüzdüğünü göstermek için su yüzeyinde dalgalar yapmıştır.

Resim 2 Umutcan Ö. Yaş, 10.

Yukarıdaki resim ise Umutcan Ö. İsimli işitme engelli öğrenci tarafından yapılmıştır. İleri derecede işitme kaybına sahip öğrenci cihazdan faydalanmaktadır. Okul öncesi eğitim almıştır ve bu sayede konuşma becerilerini de geliştirmiştir. Orta sosyo-ekonomik düzeyde bir aileden geldiği, anne-babasının da işitme engelli oldukları fakat işaret diliyle birlikte sözlü iletişim dilini de kullandıkları öğrenilmiştir. Okul başarısı da iyi bir öğrencidir. Çizgisel gelişim evresi açısından baktığımızda çocuk Gerçekçilik evresinde olduğunu söyleyebiliriz. Çocuk çizdiği figürün boyutunu ev ve ağaçlara göre orantılı olsun diye küçük çizmiştir. Evdeki detaylar ise ilginçtir, kapı ve pencerelerin çerçevelerini çizip içlerini maviye boyamıştır. Bir başka detayda çatının arkasındaki koyu yeşil gölge gibi duran ve çatıyı vurgulayan kısımdır. Çatının üzerinde yer alan bacaya da detaylar eklemiştir. İnsan figürü çizimine gelince figürün duruşunda yürüyen bir insan figürü hareketini yakalamaya çalıştığını görebiliriz. Figürün ayak ve bacak duruşundan biraz ötedeki çiçekleri toplamaya giden bir çocuk figürün andırdığını söyleyebiliriz.

Resim 3 Sena P. , Yaş; 11

Yukarıda ki örneği Sena p. İsimli işitme engelli öğrenci hazırlamıştır. İşitme cihazından faydalanan öğrenci konuşmasını da bu sayede geliştirmiştir. Orta sosyo ekonomik bir aileden gelen öğrenci normal işiten anne ve babaya sahiptir. Bu da konuşmayı ve dinlemeyi öğrenmesini daha kolaylaştırmıştır. Yaptığı resime gelince yaşına uygun çizgisel gelişim evresini gösterdiğini söyleyebiliriz. Çocuk doğada var olan güzel detayları, (çiçekler, kelebekler gibi) vermeye çalışmıştır. Aynı zamanda kendini mutlu eden şeyi yani oyun parkını resmetmiştir. Renkleri canlı olarak kullanmayı seven öğrencinin mutlu bir çocuk olduğunu söyleyebiliriz.

Resim 4 Batuhan Ç., Yaş, 11

Batuhan Ç. isimli işitme engelli öğrencinin yapmış olduğu resimde bol detay ve hareketli figürler olduğunu görebiliyoruz. İnsan figürlerinde hareketi belirtmek için eklem yerlerinin doğru olarak resmedildiğini söyleyebiliriz. Çocuğun deyimiyle resim Boğaz köprüsünün çevresini göstermektedir. Evlere tepeden baktığımızda çanak antenlerini görebileceğimizi varsayarak çocuk bu detayı da resmine eklemiştir. Kağıdın tamamını detaylarla doldurup renk renk boyaması ve insan figürlerindeki hareket açısından çocuğun çizgisel gelişiminin Mantık dönemine denk geldiğini ve yaşlarına uygun resimsel gelişim gösterdiğini söyleyebiliriz. Öğrencinin ileri derecede işitme kaybının olduğunu, orta sosyo ekonomik düzeyde aileden geldiğini, anne ve babanın da işitme engelli olduğunu ancak çocuk normal işiten ananesinin yanında büyüdüğünden dolayı konuşmayı öğrenebildiği bilgisinin sınıf öğretmeni tarafından alınmıştır. Ayrıca öğretmenin belirttiğine göre öğrencinin diğer derslerde de başarısı yüksektir.

Resim 5 Elif T. Yaş 10

Elif T. orta dereceli işitme engelli olup 10 yaşında bir kız öğrencidir. Sosyo ekonomik durumu iyi bir aileden gelmektedir. Aile normal işitmeye sahiptir dolayısıyla çocuk işitme cihazından faydalanıp iyi derecede dinleme ve konuşma becerilerine sahiptir. Yağmurlu bir havadan sonra güneş açmasıyla ortaya gökkuşağının çıkışını resmetmiştir. Ayrıca çizdiği kuşlara da gökkuşağı gibi değişik renkler vermiştir. Çizdiği resimden de anlaşıldığı gibi çocuk kendini canlı renklerle ifade etmeyi sevmektedir. Yaşıtlarına uygun çizgisel gelişim evresinde olduğunu söyleyebiliriz.

Resim 6 Ayşe Sude Ö., Yaş;10

Ayşe Sude 10 yaşında çok ileri derecede işitme kaybına sahip konuşma becerisi gelişmemiş ve kendini daha çok işaret dili ile ifade eden bir çocuktur. Anne baba işitme engelli olup sosyo ekonomik düzeyi iyi bir ailedir. Sınıf öğretmeninden aldığımız bilgiye göre diğer derslerde de başarısı oldukça iyidir. Çizdiği çevre konulu resmine gelince özellikle ağaçlarda dalgalı çizgiler kullandığını görebiliriz. Ön planda ev ve ağaçları resmederken arka planda dağları çizerek ön-arka plan ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Renk açısından incelediğimizde çok da canlı renklerin kullanılmadığını, hatta renkleri gerçeğe yakın kullanmaya çalıştığını görebiliriz. Evin pencerelerinin sarı olarak resmedilmesi ve bacasının tütmesi gibi simgeler aile fertlerinin evde olduğunu gösteriyor olabilir. Çünkü dışarda hiç insan figürüne yer vermemiştir. Ağaçların duruşu ve sayısız kuşun kaçıyor olması bir nevi yalnızlığı anımsatmaktadır.

Resim 7 Yasin C. Yaş; 9

Yasin C. ileri derecede işitme kaybı olan 9 yaşındaki öğrenci, orta sosyo ekonomik düzeye sahip normal işiten bir aileden gelmektedir. Çocuğun konuşma ve kendini ifade etme becerisi düşüktür. Ailenin normal işiten bir bebeği daha olmasıyla birlikte kendini ihmal edilmiş gibi hissetmektedir. Çocuktan bu resmin köyde hayvanları temsil ettiğini öğreniyoruz. İnsan figürü çizimlerini incelediğimizde kol bacak gibi uzuvların doğru yerlere yerleştirildiğini görüyoruz. Ön plandaki küçük çocuğun bir kolunun daha uzun resmedilmiş olması hayvanları işaret ettiğini vurgulamak için yapıldığını söyleyebiliriz. Etraftaki zikzak çizgilerin neyi ifade ettiğini sorduğumuzda çocuk 'hayvanlar kaçmasın diye' cevabını vererek, zikzak çizgilerin bir çiti temsil ettiğini doğruladı. Sınıf öğretmeni çocuğun diğer derslerdeki başarısının düşük olduğunu ve zaman zaman kardeş kıskançlığı yüzünden içine kapandığını belirtti. Çizgisel gelişim evrelerine göre değerlendirdiğimizde yaşlarına yakın bir evrede olduğunu söyleyebiliriz.

Resim 8 Sadık O. Yaş 10

Sadık O. İleri derecede işitme kaybı olan bir öğrencidir. Konuşma becerileri düşüktür. Kendini daha çok işaret dili ile ifade etmektedir. Orta sosyo ekonomik işitme engelli bir aileden gelmektedir. Diğer derslerde de başarısı iyidir. Resim yaparken çok düşünüp ince ince detayları vermeye çalıştığını gözlemledim. Çevre konusunu verip örneklendirdikten sonra ‘Kar çizebilir miyim?’ diye sordu. Mevsim konusunda sınırlama getirmediğimi ve istedikleri gibi çizebildiklerini söyledim. Bunun üzerine böyle bir resim ortaya çıkardı. Resimsel gelişimi açısından incelediğimizde yaşlılarının biraz üstünde olduğunu söyleyebiliriz. Yaptığı resimde insan figürünün el-kol gibi organlarının doğru yerlerde olduğu hatta duruşunu yakalamak için eklem yerlerini de doğru resmettiğini görebiliriz. Resimde genel olarak bir derinlik duygusunu yakalamaya çalıştığını, evi çizerken sıradan bir dikdörtgen yerine açılı bir prizma kullanması perspektifin varlığını göstermektedir. Ancak öğrencinin çok düşünüp detaylara fazlasıyla zaman ayırması sonucu boyamaya vakti olmadı.

Resim 9 Elif T., Yaş; 10

Elif T. orta dereceli işitme kaybına sahip bir kız öğrencidir. Orta sosyo ekonomik düzeyinde aileden gelen Elif, aynı zamanda anne-baba normal işitmektedir. Dolayısıyla çocuk işitme cihazından yararlandığı için, işitme ve konuşma becerileri vardır. Çiçekli bir bahçeye sahip büyük bir evi resmeden çocuk böyle bir evde yaşamak istediğini belirtmiştir. Aynı zamanda futbolu seven bir kız öğrencidir. Üç büyük futbol takımının renklerinde çiçekler çizmiştir. Resimsel gelişim evreleri açısından incelediğimizde yaşlarına uygun bir gelişim gösterdiğini hatta boyamaya çok özen gösterdiğini söyleyebiliriz.

Resim 10 Bahar D. Yaş: 9

Bahar D. 9 yaşında ileri derecede işitme kaybı olan bir çocuktur. Ailesinin durumu iyi olup ailenin tek çocuğudur. Belirli sesleri çıkartabiliyor olsa da konuşma becerileri çok gelişmemiştir. Öğretmeni derslerde başarısının iyi olduğunu ancak kendini ifade edemediği için zaman zaman çok çekingen davranabildiğini belirtmiştir. Resminde sonbahar mevsiminin hakim olduğu bir çevre resmetmiştir. İnsan figüründe orantılara dikkat etmiştir. Kız figürünün üzerine çizdiği kıyafetler ailenin sosyo ekonomik düzeyinin iyi olduğunu simgeleyebilir. Çocuk figürün yalnız olması ağaçların çıplak ve havanın yağmurlu olması resme bir hüzün katmıştır. Belki de bu zaman zaman çocuğun yaşadığı yalnızlık ve çekingenlik durumuyla ilgili olabilir. Çizgisel gelişimi açısından incelediğimizde yaşlarına uygun gelişimi gösterdiğini söyleyebiliriz.

Resim 121 Görsel Sanatlar dersliğinde çocuklar çalışırken

Resim 112 Çocuklar sınıf ortamında çalışırken

Resim 14 Uygulama sırasında bir kız öğrenci

Resim 13 Çocuklar sınıf ortamında çalışırken

Yapılan uygulamadan sonra diğer öğretmenlerle birlikte çalışmalar ve gözlemler üzerinde konuşulup Görsel Sanatlar dersinin faydaları sayıldı.

- İşitme engelli çocukların en sevdiği derslerden biri Görsel Sanatlar dersidir. Bu tip çocukların sanatsal uğraşlarda bulunmaktan hoşlandıkları, uygulama sırasındaki mutlu ve heyecanlı hallerinden anlaşılabilir.
- Sanatsal uğraşlar çocukların sanatsal ve estetik gelişimine katkı sağladığı gibi, diğer derslerde daha başarılı olmaları ve daha sakin mizaçlara bürünmelerine fayda sağlar.
- Çocuklar, sanat derslerinde geliştirdikleri algı, gözlem, yaratıcılık ve uygulama yeteneklerini diğer derslere de transfer ederek bazı soyut konuları daha kolay algılayabilirler.
- Çocukların yapmış oldukları resimlerin sergilenmesinin, düşük benlik algısı olan çocuklarda özgüveni desteklerken kendilerini sosyal çevreye daha kolay kabul ettirdikleri bir gerçektir.
- Görsel sanatlar derslerinde çocukların yaptıkları resmi tanımlamaya çalışmaları sonucu, bu tür çalışmaların onları düşünmeye sevk edici ve dil gelişimine fayda sağladığı söylenebilir.
- Görsel sanatlar derslerinde yapılan çalışmaların çocukların görsel-motor becerilerini destekleyen nitelikte olduğu ve çocukların ilgileri dikkate alınarak yapıldığında başarılı çalışmaların ortaya çıktığı söylenebilir.

5.2. ÇALIŞMANIN LİTERATÜRE KATKISI

Literatürde işitme engellilerin görsel algıları üzerinde az çalışma yapılmış olmasıyla birlikte bir yenisi daha eklenmiş oldu. İşitme engelliler okullarına atanan Görsel Sanatlar/ Resim dersi branşı öğretmenlerinin engelli öğrencileriyle tecrübeleri olmaması ve özel eğitimi bilgisi yetersiz ya da hiç almamış olmaları nedeniyle bu tezdeki bilgilerin yol gösterici olabileceğini düşünüyorum.

5.3. ARAŞTIRMA KISITLARI

Bu araştırmada yer alan bilgiler Türkçe ve yabancı kaynaklardan derlenerek hazırlanmıştır. Araştırmaların pekiştirilmesi için İstanbul ilindeki bir işitme engelliler okulu ve bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ziyaret edilerek işitme engelliler sınıf öğretmenleri ve rehber öğretmenler ile görüşmeler şeklinde sürdürülmüştür. Araştırma, 9-11 yaş grubunda orta ve ileri derecede işitme engelli 6 kız ve dört erkek öğrenci olmak üzere toplam 10 öğrenci ile sınırlıdır. Bunlar sınıf ortamlarında uygulama yaptırılarak gözlemlenmiştir.

5.4. GELECEĞE YÖNELİK ÇALIŞMA ALANLARI

Bu araştırma doğrultusunda edinilecek bilgilerle, ileride işitme engellilerin eğitimiyle ilgili yapılabilecek araştırmalar için fikir verebilir. Araştırmanın yalnız bir işitme engelliler okulu ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkeziyle yapılan görüşmeler ile sınırlı olduğunu düşünürsek, İstanbul genelinde daha geniş çaplı araştırmalar yapılabilir. Bu araştırmada yalnız 9-11 yaş grubunda okuyan işitme engelli öğrenciler incelenmiştir. Farklı yaş grupları üzerinde araştırma yapılabilir. Okul öncesi eğitim almış veya almamış işitme engelli öğrencilerin görsel algılarında bir fark olup olmadığı araştırılabilir. İşitme engelli öğrencilere yönelik görsel araçların tasarımı araştırma konusu olabilir.

5.5. KAYNAKÇA

Kitap ve Tez Kaynakları

- Akçamete G.(2000), İşitme güçlüğü olan çocuğa nasıl yardımcı olabilirim?, Ankara Anı Yayıncılık.
- Akçin, Nur Okuma Becerisinin Kazandırılmasında Görsel Algı Gelişiminin Rolü, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara: 1993. S.12-13.
- Akyüz Y., (2010) Türk Eğitim Tarihi,Pegem Akademi Yayınları, s. 254
- Arıkök, İ. (2001), Beş-Altı Yaş Çocuklarında Görsel Algı Eğitiminin Okuma Olgunluğuna Olan Etkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atay, Mesude.(2007), İşitme Engelli Çocukların Eğitiminde Temel İlkeler, Özgür Yay. , İstanbul, s.9
- Berger, J. (2003). *Görme biçimleri*. (9. Baskı). İstanbul: Metis Yayınları s.7.
- Buyurgan (2007). Sanat Eğitimi ve Öğretimi,Pegema yayınları, s.5.
- Cengiz, Ö. (2002), 5,6-6 Yaş Çocuklarının Görsel Algı Gelişimini Destekleyici Eğitim Programının Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Colombo,J. The Development of Visual Attention in Infancy. Annu Rev. Psychol. 2001.
- Çağatay, N. (1986), Frostig Visual Algılama Testi ve Eğitim Programına Dayalı Olarak Dört-Sekiz Yaş Arası Cerebral Palsy'li Çocuklarda Visual Algılama Davranışının İncelenmesi. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Ergin, (1977), Türkiye Maarif Tarihi, s. 1172.
- Engin, N. (2005). *İşitme engelli çocuklarda görsel sanatlar eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Enç, M., Çağlar, D. ve Özsoy, Y. (1987). *Özel eğitime giri.s*. Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Erden Z. ,Otman Bayrakçı, Tunay V. ,(2004) İis Visual Perception of Hearing İmpaired Children Different from Healthy Children? İnternational Journal of Pediatric Otorhinolarygology,68, 281-85
- Gander, M,J, ve Gardiner , H.W. Çocuk ve Ergen Gelişimi , Çeviren :Bekir Onur, İmge Yayınevi ,Ankara:1993.S.247. Girgin, C. M. (2003). İşıitme engelli çocukların eğitime giris. *Türkiye Cumhuriyeti Anadolu Üniversitesi Yayınları* No: 1531, *Engelliler Entegre Yüksek Okulu Yayınları* 27 (6), 1-142.
- Getman G.N. (1962) ,How to develop your child's intelligence , Optometric Extension Program (January 1, 1993). s.20
- Girgin Ü. "İşıitme Engelli Çocuklar İçin Bireysel ve Grup Eğitimi", (Editör: Umran Tüfekçioğlu),İşıitme, Konuşma veya Görme Sorunu Olan Çocuğunu Eğitimi. Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2003, s.14
- Horowitz M.J. , (1967) Visual imagery and cognitive organization American Journal of psychiatry, s.17
- İnceoğlu, Metin, Tutum-Algı İletişim, İmaj Yayıncılık, Ankara:2000. S. 44-75.
- Kaynak, Nilgun, (1995) 6-12 Yaş İşıitme Engelli ve Cerebral Palsy'li Çocukların İnsan Figürü Çizimlerinin İncelenmesi, Ankara, s.26
- Kehnemuyi, Zerrin (2002) Çocuğun Görsel Sanatlar Eğitimi, Yapı Kredi Yayınları
- Kulp ve diğlerleri , (2004) Are visual perceptual skills related to mathematics ability in second trough sixth grade children? Focus on learning problems in Mathematics, s.45-51
- Koç, E. (2002), Görsel-Algı Becerilerinin Gelişimine Yönelik Örnek Bir Program Modelinin Hazırlanması ve Ana Sınıfı Çocuklarında Görsel Algı Gelişimine Etkisinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Mangır, M., Çağatay, N., Aral, N. (1990). *Anaokuluna ve Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yas Grubu Çocukların Görsel Algılama ve Zeka İlişkisinin İncelenmesi.*

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 1171, Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 643, Ankara.

- MEGEP, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi , Psikomotor Beceriler, Ankara ,2007, s.3.
- MEGEP, (2006). *Mesleki eğitim ve öğretim sisteminin güçlendirilmesi projesi*. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanı, İşitme Engelliler Modülü, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özcebe E. (1996) 8-10 Yaş İşitme engelli Çocukların Görme Uyarılma potansiyellerinin ve Görme-Motor Algısının Değerlendirilmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Özsoy, Vedat (2003) “Görsel sanatlar eğitimi, resim-iş eğitimi tarihsel ve düşünsel temelleri, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S. (1996). *Özel eğitime muhtaç çocuklar, özel eğitime giriş*. (6. baskı). Ankara: Karatepe Yayınları.
- Sayın, Zülfikar, “İşitme Engelli Çocukların Eğitiminde Görsel Bildirişim Araçlarının Yeri ve Önemi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongre Bildirileri , Ankara: Eylül 1989. S. 24-28).
- Senemoğlu, Nuray, Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya, Yorum Matbaası, Ankara:2005. S. 292-294.
- Şipal, Fırat,(2004) Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi, Ankara., s. 87.
- Şipal,Fırat (2007) Aile Eğitim Rehberi,Ankara,s. 13
- Tharpe A.M. Ashmead D.H. ve Rothpletz,A.M. (2002) Visual Attention in Children With Hearing Aids and Children With Cochlear İmplants. Journal of Speech, Language and Hearing Research Vol.445, pp:409-413
- Tüfekçioğlu, Ümran. (2003) , İşitme Engelliler, Anadolu Üniversitesi Yay. Eskişehir,s.9
- Ünver E. (2002), İlköğretim Kurumları 1. Kademesinde Resim-iş Eğitimine Yönelik Hazırlanan Programlar ve Sorunları, GÜ. İletişim Fak. Matbaası, Ankara, s.6
- Vatsa, Ross; Haith, Marshall; Miller, Scott. “Child’s Psychology”, U:S:A :John Wily and Sons Company. 1992. S. 199-201.

- Yavuzer, Haluk (2001) Resimleriyle Çocuk, İstanbul Remzi Kitabevi
- Zülfiye Gül ERCAN, Neriman ARAL,(2011), Türk Eğitim Bilimleri Dergisi s.433-466.

İnternet Kaynakları

- <http://engellininsayfasi.com>
- <http://wikipedia.com>
- <http://www.engelliler.net>
- <http://www.tdk.gov.tr>

5.6. ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER:

ADI VE SOYADI : Fisun Türköz SARP

DOĞUM YERİ VE TARİHİ : OSLO/NORVEÇ 27.04.1981

MEDENİ HALİ : Evli

EMAIL: fisunsarp@gmail.com

ADRES (EV) : ATAKENT MAH. 2.ETAP KONUTLARI B101 BLOK D:17
KÜÇÜKÇEKMECE / İSTANBUL

ADRES (İŞ) : İNÖNÜ MAH. SEFAKÖY KÜÇÜKÇEKMECE / İSTANBUL

TELEFON : (0544) 219 71 42

EĞİTİM DURUMU

2001-2005 : MARMARA ÜNV. GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ
RESİM İŞ ÖĞRETMENLİĞİ

1997 – 2000: ATATÜRK KIZ MESLEK LİSESİ RESİM BÖLÜMÜ

1987-1997 : OSLO'DA OKUL ÖNCESİ, İLK VE ORTAOKULU

YABANCI DİL

NORVEÇÇE (ÇOK İYİ)

İNGİLİZCE (ORTA)

ALMANCA (AZ)

İŞ TECRUBESİ

2013-2014: MEB 75.YIL SEFAKÖY ORTAOKULU 'DA GÖRSEL SAN.
ÖĞRETMENİ

2010-2013: MEB SÖĞÜTLÜÇEŞME ORTAOKULU'DA GÖRSEL SAN.
ÖĞRETMENİ

2007-2010: İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ İSMEK'TE USTA
ÖĞRETİCİ

2005-2007: MEV BEHİYE SELİM PARS İLKÖĞRETİM OKULU'NDA
ÖĞRETMEN